

Uppsökande arbete med vuxna och unga vuxna

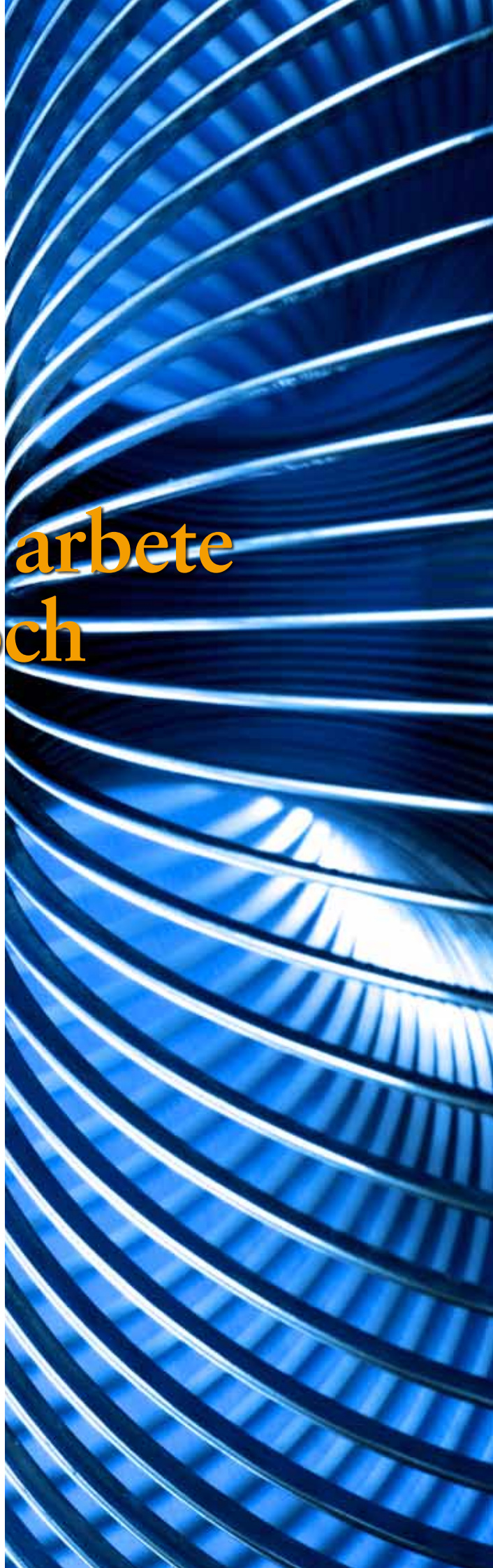
*Rapport från en forskningscirkel
vid FoU i Väst/GR 2008–2009*

*Uppsökarenheten och prostitutions-
gruppen vid Social resursförvaltning
Göteborgs Stad*

*Institutionen för socialt arbete
Göteborgs universitet*

Björn Andersson (red.)

Mars 2010

Innehåll

Forskningscirkeln.....	4
Uppsökande arbete vid uppsökarenheten.....	5
<i>Historik och presentation av arbetsgruppen</i>	<i>5</i>
<i>Hur vi arbetar</i>	<i>5</i>
<i>Första kontakten</i>	<i>6</i>
<i>Det fortsatta arbetet</i>	<i>7</i>
<i>Målgrupp</i>	<i>7</i>
<i>Vad tycker målgruppen om oss?</i>	<i>8</i>
<i>Statistik</i>	<i>9</i>
Uppsökande arbete av prostitutionsgruppen.....	10
<i>Inledning</i>	<i>10</i>
<i>Historik – uppsökande arbete i prostitutionsmiljöer</i>	<i>10</i>
<i>Prostitutionsgruppen idag</i>	<i>11</i>
<i>Vilka grupper riktas det uppsökande arbetet till?</i>	<i>11</i>
<i>Vilka behov finns hos målgruppen?</i>	<i>12</i>
<i>Vilka kännetecknande inslag finns i det uppsökande arbetet?</i>	<i>12</i>
<i>Fallbeskrivningar av uppsökande insatser</i>	<i>12</i>
<i>Omfattning och utförande</i>	<i>14</i>
<i>Vad kännetecknar uppsökande arbete som metod?</i>	<i>15</i>
<i>Hur är det uppsökande arbetet kopplat till andra insatser?</i>	<i>16</i>
<i>Vad säger målgruppen? – Hur ter sig det uppsökande arbetet från ett brukarperspektiv?</i>	<i>17</i>
<i>Resultat</i>	<i>17</i>
<i>Analys</i>	<i>18</i>
<i>Slutdiskussion</i>	<i>19</i>

Uppsökande arbete – en litteraturbaserad metoddiskussion	20
<i>Uppsökande arbete – ett kontextbundet begrepp</i>	20
<i>Definitioner</i>	21
<i>Historisk tillbakablick</i>	22
<i>Typer och modeller</i>	23
<i>Litteratur om uppsökande arbete i relation till särskilda grupper</i>	25
<i>Uppsökare som artister</i>	25
<i>Etiska frågor</i>	26
<i>Säkerhet och fara</i>	27
<i>Olika slag av uppsökare</i>	27
<i>Skilda slag av ”gemenskaper”</i>	28
<i>Olika grupper</i>	29
<i>Relation till andra insatser</i>	29
<i>Organisation och samverkan</i>	31
<i>En särskild relation?</i>	31
<i>Uppsökandets effektivitet</i>	32
<i>Summering</i>	33
Reflektioner efter att enheterna besökt varandra	35
<i>Auskultationstankar – uppsökarenheten</i>	35
<i>Auskultationstankar – prostitutionsgruppen</i>	35
Reflektioner kring det uppsökande arbetet i prostitutionsgruppen respektive uppsökarenheten	37
<i>Inledning</i>	37
<i>Olika slag av offentlighet</i>	37
<i>Vad man kan erbjuda</i>	38
<i>Frågan om skadelindring</i>	38
<i>Relation respektive länkning</i>	39
<i>Typ av uppsökande arbete</i>	40
<i>Resultat av arbetet</i>	40
<i>Metoden</i>	41
Litteraturlista	42

Forskningscirkeln

Björn Andersson

Det här är en rapport från forskningscirkeln *Uppsökande arbete med vuxna och unga vuxna* som genomförts i regi av FoU i Väst/GR mellan september 2008 och maj 2009. Det har varit sammanlagt nio deltagare i cirkeln och dessa har kommit från två enheter inom Göteborgs Stad: Uppsökarenheten¹ och Prostitutionsgruppen². Cirkeln har leetts av Björn Andersson från Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.

Den här forskningscirkeln utgör en del i ett större, nationellt projekt initierat av nätverket för Svenska Uppsökare i Samverkan (SUS). Nätverket bildades hösten 2005 och samlar professionella uppsökare som arbetar i relation till grupper av vuxna där det finns en social problematik kring psykisk hälsa, missbruk och hemlöshet. Avsikten med projektet är att få fram en dokumentation kring erfarenheter och forskning med avseende på uppsökande arbete med vuxna. Som underlag för detta startades hösten 2008 fyra forskningscirkelar kring uppsökande arbete och detta är alltså en rapport från en av dessa. Övriga tre har genomförts och organiserats av FoU-enheterna i Umeå, Södertörn respektive Malmö. Dessutom finns material från en tidigare forskningscirkel i Stockholm. Projektet stöds ekonomiskt av Socialstyrelsen och avsikten är att den nationella rapporten ska publiceras inom ramen för Socialstyrelsens strategier för hemlöshet.

Vi har träffats i cirkeln vid sammanlagt åtta tillfällen. Uppstart skedde i Umeå i slutet av september 2008 i samband med en nationell nätverks-träff inom SUS. Under de övriga tillfällena har vi arbetat utifrån olika teman, till exempel ”behov och resurser bland de människor vi arbetar med”, ”karaktäristika för det uppsökande arbetet” och ”teorier och modeller för uppsökande arbete”. Vid två tillfällen har vi haft gäster. Det var dels två personer som berättade om det uppsökande arbete inom den öppna narkomanvården, som bedri-

vits tidigare, dels en av stadsjuristerna i Göteborgs Stad som redogjorde för regler bland annat vid insatser i relation till papperslösa flyktingar. Mellan träffarna har de båda arbetsgrupperna auskulterat hos varandra för att få en inblick i likheter och skillnader i hur man arbetar uppsökande. Vidare har man genomfört intervjuer med personer man arbetar med, för att få deras syn på hur det uppsökande arbetet fungerar. Träffarna har dokumenterats löpande genom att två av deltagarna skrivit protokoll. Mot slutet av cirkeln har respektive arbetsgrupp sammanställt dokumentation om hur man arbetar uppsökande. Utgångspunkt har då varit en gemensam struktur och de två sista cirkelträffarna användes för att bearbeta det skriftliga underlaget.

I den här rapporten finns beskrivningar och reflektioner kring hur man i respektive arbetsgrupp arbetar uppsökande. Detta är skrivet av arbetsgrupperna. Inledande avsnitt, litteraturgenomgången av begreppet ”uppsökande arbete” samt avslutande reflektioner är skrivna av Björn Andersson. Litteraturgenomgången gjordes efter att cirkeln avslutats och har alltså inte använts som utgångspunkt i arbetet. ●

¹ Magnus Bergström, Monika Bergström Bunner, Lisbeth Carlsson, Carina Carresjö, Sofia Johansson och Jan Öh. Caroline Salén deltog under halva tiden och ersattes sedan av Sussi Pettersson.

² Karin Dahlborg och Anna Hulusjö.

Uppsökande arbete vid uppsökarenheten

Uppsökarenheten, sammanställt av Sofia Johansson

Historik och presentation av arbetsgruppen

I december 1998 bildade regeringen Kommittén för hemlösa, och uppmanade samtidigt kommuner att söka medel för att starta projekt som syftade till att göra situationen bättre för hemlösa. Göteborgs Stad, SDN Lundby och SDN Centrum ansökte 1999 om pengar för att starta ett mobilt team i Göteborg. Detta team skulle arbeta uppsökande bland hemlösa med Tillnyktringsenheten som bas. Uppgifterna var bland annat att dokumentera hemlöshetssituationen i Göteborg, att kartlägga individer, behov, identifiera brister i trygghetssystemen samt erbjuda akut hjälp.

Mobila teamet startade sin verksamhet i januari 2000 och utvecklade tidigt samverkan med bland andra Stadsmissionens och Räddningsmissionens fältarbetare. Dessa hade redan lång erfarenhet av uppsökande arbete bland missbrukare och hemlösa i Göteborg. Mobila teamet var den första uppsökande kommunala verksamheten riktad mot denna grupp.

Våren 2002 permanentades mobila teamet som en del i kommunens handlingsplan mot hemlöshet. Senare har mobila teamet bytt namn till uppsökarenheten och består i dag av sex fältassistenter samt fem behandlingsassistenter. Vi utgår från våning 5 på akutboendeenheten Tillfället. Fältassistenterna arbetar tre kvällar i veckan och dagtid måndag till fredag. Behandlingsassistenterna är placerade på akutboendet och arbetar samtliga nätter i veckan.

Samarbetet med Räddningsmissionen och Stadsmissionen består och på Tillfället finns i dag tio platser som disponeras av sociala jouren samt tre platser som beläggs av fältarbetarna, från Uppsökarenheten eller från någon av ovanstående frivilligorganisationer. Sedan 2008 har fältarna även förfogat över tio platser på Linnégatan. Dessa platser tillkom efter att ett politiskt beslut fattades

om att övernattningsplatser skulle inrättas med hjälp av kommunala medel. Ingen biståndsbedömning krävs för att få möjlighet att sova på så kallade 35:an, men man måste kontakta kvällens fältarbetare för att få en plats. Ansvar för platserna på 35:an lades på Räddningsmissionen och en samordnare och metoduvecklare anställdes, som bland annat skulle ansvara för uppföljningen av övernattningen.

Hur vi arbetar

På uppsökarenheten arbetar vi främst på tre nivåer:

- Fältarbete, vilket innebär att söka upp och arbeta med hemlösa som har behov av stöd och hjälp.
- Uppföljnings- och motivationsarbete för gästerna på de tretton platser som finns på akutboendet.
- Regelbunden kontakt för motivationsarbete med klienter som är kända sedan en längre tid.

De målsättningar som uppsökarenheten arbetar efter är:

- Genom uppsökande arbete ge information om vilket stöd och vilken hjälp som finns att tillgå, till människor som kan vara i behov av samhällets insatser.
- Genom uppsökande arbete erbjuda hemlösa människor en möjlighet till övernattning, samt vid behov ge assistans till den enskilde, så att vederbörande får den hjälp som han/hon är berättigad till.
- Utforma hjälpen i samråd med den enskilde så långt det är möjligt.
- Genom uppsökande arbete identifiera generella behov i syfte att förbättra brukarnas villkor.
- Generera kunskap om hemlöshet utifrån ett fältarbetarperspektiv.
- I samverkan med de hemlösa och samhällets

hjälpssystem medverka till att insatser i möjligaste mån organiseras och anpassas efter brukarnas behov.

Jari Kuosmanen, Institutionen för socialt arbete på Göteborgs universitet, gjorde, med start 2003, en utvärderingsstudie av mobila teamets verksamhet. I rapporten som slutfördes 2005 beskrev han att det inte förekom någon metodutveckling inom mobila teamet, och inte heller någon diskussion kring vilka metoder som användes av gruppen. Uppfattningen i gruppen var att man arbetade på ett flexibelt sätt, där gamla metoder byttes mot nya om man märkte att det krävdes. Däremot, menade Jari, fanns en större tydlighet i förhållningssättet gentemot de hemlösa.

Fortfarande har vi ingen enhetlig metod som vi arbetar utifrån. Vårt arbete kräver en flexibilitet där vi till viss del kan förändra vår metod utifrån hur vi läser av en situation. Därför är det svårt att komma fram till en enskild, gemensam metod som samtliga i gruppen ska använda sig av i alla situationer. Däremot har vi talat om vikten av att ha diskussioner kring våra metoder och att analysera situationer utifrån vilken metod vi har använt oss av.

En vanlig dag på uppsökarenheten börjar med överrapportering från nattpersonalen. Då går vi igenom de personer som övernattat på våningen samt om det är någonting annat viktigt att tänka på under dagen. Fram till klockan 11 har våningen öppet och vi arbetar med uppföljningsarbete med de som sovit där. Det kan handla om motivering till fortsatt kontakt, hjälp med kontakt med socialkontor eller överklagan på avslag om bistånd. Efter klockan 11 har vi möjlighet att disponera dagen själva. Utöver en del samverkansmöten och liknande, har vi även tid för fältning på eftermiddagarna. Måndagar, torsdagar och lördagar har Uppsökarenheten hand om kvällsfältningen. Då sker en överrapportering från dagpersonalen när de kvällsarbetande fältarna går på sitt pass. Efter detta lämnar fältarbetarna kontoret och åker ut i vår minibuss.

Vanliga platser som vi besöker är Nordstan, Centralstationen, Nils Ericsonterminalen, Brunnsparken, offentliga toaletter i innerstan, Gatljuset (Stadsmissionens dag- och övernattningsverksamhet), Trappa Ner (Tabernaklets café för hemlösa) och andra vanliga mötesplatser för hemlösa. På detta sätt söker vi personer som är i behov av vårt stöd. Under kvällen ringer också personer som söker boende för natten. Ofta gör vi bedömningen

per telefon, men i de fall vi inte känner personen väljer vi att träffa honom/henne först. I första hand hänvisar vi personen till socialjouren, och först när den möjligheten är uttömd kan vi eventuellt ge honom/henne övernattningsplats på Tillfallet alternativt 35:an. Vi samarbetar också med Gatljuset och kan erbjuda personer övernattningsplatser där.

Generellt kan sägas att öppnandet av fältplatserna på 35:an inneburit stora förändringar i arbetssituationen för samtliga fältarbetare. Det bestämdes redan i planeringen att det, på grund av det centrala och bostadsstata läget, inte fick vistas någon utanför huset. Därför måste de aktuella nattgästerna mötas upp på annan plats varje kväll och köras till Linnégatan, vilket tar mycket tid i anspråk. Då de måste kontakta fältarna för att få en övernattningsplats har också de nya platserna inneburit ett avsevärt ökat antal telefonsamtal att besvara varje kväll.

Första kontakten

Första gången vi träffar en person gör vi ofta det i offentlig miljö. Det kan vara ute på stan, på Centralstationen, någon av de mer etablerade mötesplatserna för hemlösa, i en trappuppgång eller i en skogsdunge. Många gånger söker vi kontakt efter att ha sett personen vid upprepade tillfällen, och misstankar om att han/hon är hemlös har väckts. Andra gånger får vi tips från allmänheten, eller från socialsekreterare som är oroliga för en klient som de inte sett på länge. Vi kommer också ofta i kontakt med nya personer via andra vi känner sedan tidigare.

Det viktigaste i vårt arbete är att hela tiden utgå från ett respektfullt förhållningssätt. Det innebär till exempel att vi, när vi närmar oss en person vi inte tidigare träffat, gör detta på ett försiktigt sätt. Vi presenterar oss, förklarar varifrån vi kommer och vad vi arbetar med. Beroende på hur personen ser ut och vilken situation hon/han befinner sig i, kan vi ställa frågor om boende, hur vederbörande mår och annat för att utröna om det finns behov av stöd och hjälp. Om han/hon inte verkar vilja ha kontakt drar vi oss tillbaka. Vi brukar då fråga om det är okej att vi tar kontakt igen om vi träffas, och om det är aktuellt lämnar vi kort med våra telefonnummer.

När vi besöker en boplatz för första gången är vi noga med att se boplatzen som någons hem. Vi gör oss väl hörda på avstånd, och meddelar vilka vi är och varifrån vi kommer. När vi väl träffar

personen som bor där går vi tillväga på ungefär samma sätt som vid kontakt på stan. Vi knackar på och går endast in om vi blir inbjudna. Vi frågar också alltid om det är okej om vi kommer tillbaka vid fler tillfällen. Om ingen är på plats lämnar vi i regel en lapp med våra nummer, samt skriver ett datum då vi återkommer. Vi skriver också att om de INTE vill att vi kommer tillbaka, kan de höra av sig till oss och meddela detta.

Någonting som underlättar vår kontakt med nya personer, är att vi inte står för någon myndighetsutövning i egentlig mening. Vi kommer med ett erbjudande om kontakt, stöd, övernattnings eller annat som personen kan tänkas behöva. I ett inledande skede ställer vi inga krav utan förklarar bara vad vi kan bistå med.

Som del i denna kontakt har vi alltid med oss kaffe och smörgåsar när vi arbetar ute. En förfrågan om fika kan ofta vara en bra ingång till samtal. På samma sätt fungerar cigaretter, vilket vi också kan bjuda på. Värt att nämna är att det finns personer som vi enbart har en sådan "fika-relation" med, fortfarande efter flera års kontakt. Det är ändå viktigt att hålla liv i den relationen, eftersom det förr eller senare kan hända att personen ändå vill ha vår hjälp och då vet vart hon/han kan vända sig. Många tycker också att det känns som en trygghet att veta att vi kommer förbi då och då, det blir en försäkran om att vi märker ifall personen försvinner.

Det fortsatta arbetet

Våra arbetsuppgifter består till stor del av akuta insatser, till exempel ordna med övernattnings i samband med det uppsökande arbetet. Stöd i myndighetskontakter, hjälp med att flytta tillhörigheter, ta sig till avgiftning eller sjukvård, överklaga beslut till läns- eller kammarrätt är också vanliga arbetsuppgifter. Vi ordnar också studiebesök och ger extern information om vårt arbete till exempelvis socialkontor, fastighetskontor och väktarbolag. Jari Kuosmanen beskrev arbetsuppgifterna på dåvarande Mobila teamet som väldigt varierande. Detta beror främst på att varje hemlös person har en delvis unik problematik och det går därför inte att göra en fullständig lista över alla göromål.

De behov som vi ser hos vår målgrupp är främst akuta behov och vårt arbete rör sig mycket om att motivera till olika insatser. En ganska stor del av de personer som vi träffar rör sig in och ut ur systemet. Vårt arbete handlar därför till stor del

om att hitta kanaler tillbaka in i systemet för dessa personer och se till att de får adekvat hjälp.

Målgrupp

Uppsökarenheten möter en blandad skara av människor i det uppsökande arbetet. De personer som bokas in av socialjouren på övernattningsplatserna på Tillfället, har ibland endast det gemensamt att de behöver tak över huvudet för natten. Personer utan uppenbara sociala problem kan få en plats av jouren då de blivit av med sin plånbok och behöver sova någonstans innan de kan få en biljett tillbaka till hemorten. Andra blir kvar längre då de ska fördelas till en stadsdel inom Göteborg, i det så kallade fördelningsprojektet som sköts av socialjouren.

Flera av de människor vi möter har missbruks- och/eller psykiska problem. Andra har, av någon anledning, valt att leva sitt liv så långt skilt från samhällets inrättningar som möjligt. Vi träffar också personer från andra länder, som många gånger inte kan återvända till sina ursprungsländer men inte har någonstans att ta vägen i Sverige. Andelen kvinnor vi möter är i minoritet i jämförelse med männen. Däremot vet vi att flera kvinnor har en väldigt utsatt livssituation och kan behöva mycket stöd och hjälp för att ta sig ur den.

För att beskriva några av de personer vi möter har vi valt att göra några fallbeskrivningar. De är av personer som vi har träffat, men beskrivningarna får också fungera som exempel på relativt vanliga situationer som de vi träffar befinner sig i.

Patrik

Vi fick kontakt med Patrik vintern 2003 efter att någon ringt socialtjänsten och berättat att en man bodde i skogen, i en förort till Göteborg. Två socialsekreterare åkte dit och möttes av en man i militärkläder med en yxa i handen. De avvek och vidarebefordrade informationen till uppsökarenheten. Vi åkte ut och träffade Patrik, som inte hade något emot att få besök. Yxan använde han för att hugga ved eftersom han byggt sig ett litet trähus med kamin.

Patrik bodde tidigare med sin sambo och två barn i en lägenhet. Sambon, som troligtvis hade missbruksproblem, lämnade familjen och Patrik fick ensam vårdnad om barnen. Ansvar blev för mycket för honom, och han förlorade sitt arbete och sin bostad. Barnen blev slutligen placerade i fosterhem. Patrik har inte velat ha kontakt med sina barn förrän han fått upprättelse och ordnat upp sitt liv.

Efter vräkningen och omhändertagandet av barnen bodde Patrik först i en bil. När han blev bortkörd därifrån etablerade han sig i området där han fortfarande finns efter sex år.

Han har flyttat runt på en yta av cirka 200 gånger 200 meter och efter det första trähuset, som brann ner, har han bott i olika tält- och kojläger. Förra året byggde han på nytt ett trähus. Park och Natur är där ibland och försöker få honom att flytta, men inget riktigt försök att köra iväg honom har gjorts.

Vi besöker Patrik regelbundet och han blir besviken om det tar för lång tid mellan besöken. När vi hälsar på delar han gärna med sig av de kunskaper om skogslivet som han besitter. Dock har han hittills inte velat ha hjälp med annat boende och vi tror att han kommer att fortsätta bo som han gör så länge han har tillräckligt god hälsa och så länge han inte fått upprättelse. Så vitt vi vet har Patrik ingen missbruksproblematik och heller ingen tydlig psykisk problematik.

Inger

Inger är en 56-årig kvinna som varit utan egen bostad i över femton år. När hennes make dog förlorade hon sin lägenhet. Hon nekades hjälp av socialtjänsten och hon fastnade i ett missbruk. I många år har hon nu befunnit sig i ”missbrukarkretsar” och hon använder själv framför allt amfetamin. Hon har länge haft en relation med en man som även han har en tung missbruksproblematik. Vi har haft mycket kontakt med dem båda.

Inger har bott i tält, husvagnar och andra boplatser, men också i boenden som drivs av kommunen eller frivilligorganisationer. Hon upplever inte att hon någonsin fått relevant hjälp av sin socialsekreterare. Efter att hon drabbats av hjärtinfarkt blev hon än mer angelägen om att få ett mer stadgat liv. Slutligen fick hon boende på ett av kommunens relativt nybyggda kvarboenden. Där får hon sköta sig själv, samtidigt som det finns personal under dag- och kvällstid som kan hjälpa henne. Hon säger själv att det är skönt att de finns i dagsläget, eftersom de har hjälpt henne med mycket. Bland annat har hon fått nya tänder, vilket varit ett stort bekymmer för henne tidigare. Personalen har, tillsammans med Inger själv och hennes socialsekreterare, formulerat arbetsplaner som de följer.

Ingers pojkvän vistas ofta i hennes lägenhet och rummet är nu belamrat av prylar som han har hämtat från olika platser. Men hon säger att hon trivs och att hon tycker att det fungerar bra. Hon har minskat på sitt missbruk men vare sig hon eller hennes pojkvän har slutat helt. Hennes boende utmärks också av att de bosatta får vara påverkade av droger och/eller alkohol.

I framtiden vill hon ha ett eget boende, i form av en lägenhet eller ett torp på landet. Vi har sporadisk kontakt med henne fortfarande och hon uppskattar när vi kommer och hälsar på.

Amir

Amir är i 35-årsåldern och kommer ursprungligen ifrån ett östafrikanskt land. Han har dock varit svensk medborgare i flera år och bosatt här i långa perioder. Situationen i hans tidigare hemland gjorde

att han tvingades fly för att undgå fängelse. Därefter har han i perioder varit i ett annat östafrikanskt land där han också träffade sin nuvarande fru. Eftersom hon studerar är hon kvar där, tillsammans med deras gemensamma son.

Amir har inget missbruk men han lider av depression som han får medicin för. Han har också ständiga mardrömmar där han återupplever de krigsbilder han tvingats se. Vi fick kontakt med honom då han blev inbokad på våningen av socialjouren. Han hade då bott ett tag hos vänner i en annan svensk kommun, men kunde inte vara kvar där längre.

Amir nekades hjälp av sin socialsekreterare eftersom han är gift och hans fru därmed har försörjningsplikt för honom. Vi hjälpte honom att överklaga detta beslut med hänvisning till att frun är bosatt i ett utvecklingsland och inte har ekonomisk möjlighet att finansiera Amirs uppehälle i Sverige. Han beviljades stöd i en månad men sedan har han varit tvungen att ordna boende på egen hand.

Genom en arbetsmarknadsåtgärd fick han ett arbete som han nu försörjer sig på. Han var länge tvungen att bo inneboende hos en bekant med missbruksproblematik men har nu ordnat en egen lägenhet. I dag mår han bättre och planerar för fruns och sonens flytt till Sverige efter att hon avslutat sina studier. Vi har viss kontakt med honom fortfarande och har en stående inbjudan till fika i hans nya lägenhet.

Vad tycker målgruppen om oss?

Vi har gjort ett antal intervjuer med personer vi träffar för att få veta lite om hur de tänker kring uppsökarenhetens arbete. Vi valde att ställa ett fåtal frågor, eftersom vi ofta träffar personer under en ytterst kort stund och sällan har möjlighet att förlänga den nämnvärt. Samtliga fem intervjuer har av den anledningen ägt rum under bilfärd, då vi skjutsat vederbörande någonstans. Generellt kan man säga att de svar vi fick var väldigt kortfattade, och därför gick intervjuerna snabbt att genomföra.

De frågor vi ställde var:

- Hur fick du första gången kontakt med uppsökarenheten?
- Vad är bra med att vi finns?
- Vad kan du ha för användning av oss?
- Finns det något vi kan göra bättre?
- Hur är det att leva utan bostad?

Resultatet av intervjuerna presenterar vi utifrån respektive fråga:

Hur fick du första gången kontakt med uppsökarenheten?

Någon uppgav här att de hade träffat oss på stan. Annars var det via Trappa Ner, Stadsmissionen, tillnyktringsenheten eller bekanta som de fått kontakt med oss.

Vad är bra med att vi finns?

Transporter och skjuts nämndes här av flera. Någon tyckte att vi gav ”hopp om livet”.

Vad kan du ha för användning av oss?

Återigen nämndes skjuts och körningar. Ett par stycken menade att vi kunde hjälpa till med det som behövs. Ytterligare någon menade att vi kanske kan vara till användning för kommande generation.

Finns det något vi kan göra bättre?

Någon betonade vikten av att alltid hålla det man lovar. En annan person ville att vi skulle vara på plats dygnet runt. Annars var de nöjda med våra insatser.

Hur är det att leva utan bostad?

Här väljer vi att presentera de svar vi fick.

”Det är omöjligt att beskriva det.”

”Ett rent helvete. Katastrof.”

”Ganska tungt. När jag får mina pengar flyttar jag ut till ----- igen.”

”Obeskrivligt. Förnedrande. En skam för riket. Skäms, skäms, skäms.”

”Omöjligt.”

Vårt att nämna i anslutning till detta är naturligtvis att svaren kan vara beroende av den situation som informanterna var i när vi genomförde intervjuerna. Samtliga befann sig tillsammans med oss i vår bil, uppenbarligen i färd med att få skjuts någonstans.

Statistik

Vi förde statistik från 1 september till 30 november 2008, för att se vad det är vi gör och för vilka. Vi har sammanfört siffrorna i texten nedan.

Omfattning

Utifrån vårt schema arbetar vi kväll måndag, torsdag och lördag, det vill säga 13-14 kvällspass per månad, men det händer att vi arbetar fler kvällar. Under mätperioden, som alltså omfattade tre månader, gjorde vi 50 kvällspass.

Kontakter

I redovisningen antecknas *möten* vi haft med personer vi känner eller som åtminstone kunnat identifieras till namnet. Under den aktuella perioden finns 703 sådana möten antecknade, det vill säga i genomsnitt 14 möten per kväll. Till detta kommer då att vi dessutom träffar personer som inte är kända, men som är i sällskap med dem vi kän-

ner eller bara rör sig i samma miljöer. Vidare finns en hel del kontakter via telefon. Sammanlagt är 79 sådana samtal noterade. Både telefonsamtal och möten ansikte mot ansikte varierar kraftigt i tidsomfång. Det handlar om allt från flyktiga träffar till långa samtal.

Hur fördelar sig då dessa möten på olika *personer*? Totalt finns 235 olika personer identifierade i redovisningen. Kön fördelningen är 80 procent män och 20 procent kvinnor. Under det uppsökande arbetet har vi också kontakter med *personal* på skilda myndigheter och organisationer. Totalt finns 111 sådana kontakter redovisade; såväl personliga möten som telefonkontakter. Här finns utan tvivel en underrapportering eftersom särskilda telefonkontakter inte alltid skrivs upp. De klart mest frekventa kontakterna sker med socialjouren och Gatljuset. Övrigt förekommande är tillnyktringsenheten, Engelska kyrkan, polisen, Trappa Ner, sjukvården och vaktbolag.

Åtgärder

Den klart vanligaste åtgärden är att vi ordnar med *övernattning* för någon. Under de tre månaderna organiseras sammanlagt 426 övernattningar, alltså i genomsnitt 8-9 per kväll. En förutsättning för att övernattningen ska fungera är ofta att vi hjälper till med transport till övernattningsstället, som regel i den buss vi förfogar över. I statistiken finns 163 sådana körningar noterade. Dessutom ordnas transport till exempelvis socialjouren och till sjukhus. En annan sida av transportverksamheten är att man hämtar personer på olika ställen. Det är då samma myndigheter och organisationer som tidigare; socialjouren, Gatljuset och sjukhus för att nämna några exempel. Om man lägger samman olika slag av transporter blir de 256 stycken, alltså i genomsnitt fem per kväll. Många av körningarna sker inom ett begränsat geografiskt område och kan kombineras med till exempel kontaktverksamheten. Trots detta är det tydligt att transporterna är en tidskrävande insats.

I det uppsökande arbetet besöker vi vissa *platser* där vi vet att personer vi vill ha kontakt med uppehåller sig. Det handlar till exempel om området kring centralstationen och Nordstan, samt, främst under sommarhalvåret, vissa parker och torg. Ibland letar vi efter en viss person (27 gånger), genomsöker ett visst område (13 gånger) eller letar efter en särskild boplatz (5 gånger). Besök i boende eller på sjukhus sker i 11 fall och endast *samtal* med någon person har vi vid 37 tillfällen. ●

Uppsökande arbete av prostitutiongruppen

Karin Dahlborg och Anna Hulusjö

Inledning

Uppsökande arbete i prostitutionsmiljöer kräver ständig metodutveckling. I och med att det uppsökande arbetet bedrivs i miljöer som präglas av en hög grad av föränderlighet måste också verksamheten vara flexibel. I denna rapport presenteras en del av våra tankar om de erfarenheter, utmaningar och förhoppningar vi har beträffande vårt uppsökande arbete i gatuprostitutionen i Göteborg.

Historik – uppsökande arbete i prostitutionsmiljöer

Synen på prostitutionen har sett olika ut i olika samhälleliga och kulturella kontexter. Fokus har dock nästan utan undantag legat på den prostituerade kvinnan. I Sverige var prostitution länge liktydigt med kvinnan i prostitutionen. Med prostitutionsutredningen från 1977, som ledde fram till de kommunala prostitutionensgruppernas tillblivelse, etableras en ny syn på prostitution i Sverige. Här konstateras i en genomgång av olika definitioner av prostitution att man rimligtvis bör betrakta prostitution som ett socialt fenomen som inbegriper minst två parter. Den senaste statliga prostitutionsutredningen definierar prostitution enligt följande:

”Prostitution är när minst två parter köper eller säljer sexuella tjänster mot ersättning (vanligen ekonomisk); vilken utgör en förutsättning för den sexuella tjänsten.”³

Ett uppsökande arbete i förhållande till gatumiljöer där prostitution förekommer startade i Göteborg 1981. Prostitutionensgruppens verksamhet startade som ett resultat av den statliga prostitutionsutredningen, samt med anledning av de

förhållanden som då rådde i gatuprostitutionen i Göteborg. I rapporten *”Förslag om arbete med prostituerade”* från Göteborgs Socialförvaltning från 1981 (810107) föreslogs tre typer av åtgärder nödvändiga för en *”effektiv bekämpning av prostitutionen”*. Åtgärderna på fältet omfattade fyra insatser. Dessa var formulerade enligt följande; *”1. Intensifierad trafikövervakning, 2. Kunderna följs upp vid misstanke om brott, t.ex. trafikbrott och att de tar upp underåriga i sina bilar, 3. Intensifierad spaning efter kopplare, 4. Socialt fältarbete.”*

Det sociala fältarbetets främsta mål var att: *”förhindra nyrekrytering samt etablera förtroendefulla kontakter med de redan etablerade prostituerade i syfte att få dem att sluta med prostitutionen”*. För att förhindra nyrekrytering skulle fältarbetarna särskilt uppmärksamma *”de yngre”* i prostitutionen. Fältarbetet beskrevs i förslaget som prostitutionensgruppens huvuduppgift. Intensivt fältarbete i ett inledningsskede förväntades resultera i etablerandet av kontakter. Därefter skulle fältarbetet möjligen minska i omfattning men utan att för den skull förlora i kontinuitet. I förslaget uttrycktes att fältarbetarna skulle ha en allsidig erfarenhet av socialt arbete samt bestå av två kvinnor och två män. Skäl till könsfördelningen specificerades inte.

I en verksamhetsbeskrivning från 1998 beskrevs det uppsökande arbetet i den öppna könshandeln alltså som grunden för prostitutionensgruppens verksamhet. Med den öppna könshandeln avsågs kvinnor som sålde sex till män. Detta benämndes som den *”traditionella prostitutionsmiljön”*. I anslutning till prostitutionsmiljön sålde män sex till män. Till denna grupp riktades inget uppsökande arbete. Anledningen till det var att *”vanligt homosexuellt kontaktagande”* skedde parallellt med prostitution. Utifrån det ansåg fältarbetarna att det uppsökande arbetet riktat till män var svårarbetat ur en etisk synvinkel. I verksamhetsberättelsen beskriver man även att transpersoner säljer

3 SOU 1995:15

sex, och att detta förekommer på samma arena som kvinnorna.

Det skulle dröja till 1995 innan det sociala fältarbetet riktades till männen i könshandeln, som den säljande parten. Under två år bedrevs projektet "homosexuell mansprostitution" som resulterade i rapporten "*Sex för pengar på mäns vis – om homosexuell mansprostitution i Göteborg*". Erfarenheterna från projektet ledde till att uppsökande arbete i prostitutionsmiljöer där män säljer sex till män inleddes i ungdomsfältarnas uppdrag. Det ledde också till att man inledde ett samarbete med RFSL-rådgivningen på fältet för ett ömsesidigt utbyte av kunskaper och erfarenheter.

1999 infördes lagen om förbud av köp av sexuella tjänster. Förbudet mot sexköp påverkade under en kortare period antalet personer i den öppna könshandeln. Över tid har det dock uppskattats av prostitutionsgruppen att minskningen av antalet personer i könshandeln började flera år före lagens tillkomst. Detta antas bero på upptäckten av och kampanjarbetet mot hiv/AIDS, på tillkomsten av Internet som kontaktarena samt mobiltelefonen som verktyg för att upprätthålla kontakter. En del av minskningen kan även härledas till det fältarbete som bedrivits.

Prostitutionsgruppen idag

Prostitutionsgruppen är en kommunal verksamhet bestående av fyra socialsekreterare. Verksamhetens mål är att minska skadeverkningarna av könshandel och sexuell exploatering samt motverka att människor hamnar i prostitution eller utsätts för sexuell exploatering. Verksamhetens primära målgrupp är personer med erfarenhet av att sälja eller byta sexuella tjänster, personer utsatta för människohandel för sexuella ändamål samt unga personer i riskzon för att hamna i könshandel eller sexuell exploatering. Den sekundära målgruppen består av skolor och universitet, media, forskare, socialtjänst, sjukvård, frivilligorganisationer och rättsväsende.

Prostitutionsgruppens verksamhet kan delas in i tre huvudsakliga områden. Gruppen arbetar uppsökande i gatumiljöer samt direkt riktat till annan social verksamhet där personer ur målgruppen påträffas. En annan del av verksamheten består av råd, stöd och behandlingsarbete. Prostitutionsgruppen bedriver också verksamhet på strukturell nivå. Denna verksamhet är främst riktad till den sekundära målgruppen. Det strukturella arbetet

består av samverkan, konsultation, kunskapsinsamlande samt informations- och utbildningsarbete. Utöver det genomför gruppen samordnade insatser med polis, socialtjänst och särskilda boenden vad gäller personer utsatta för människohandel för sexuella ändamål.

Vilka grupper riktas det uppsökande arbetet till?

Den målgrupp som prostitutionsgruppen möter i det uppsökande arbetet är heterogen beträffande ålder, bakgrund och problematik. Personer som säljer sexuella tjänster i gatuprostitutionen i Rosenlundsområdet utgörs nästan uteslutande av kvinnor och transpersoner. Åldrarna varierar men det är ytterst sällan vi träffar någon som är under 21 år. En del personer uppehåller sig länge och ofta i Rosenlundsområdet. Andra är på tillfälligt besök eller besöker arenan mycket sporadiskt. Det är inte ovanligt att personerna rör sig mellan olika städers och länders gatuprostitutionsarenor. Det finns en del personer som även finns i prostitution på andra arenor, inte sällan via annonsering på Internet.

Vi möter personer som varit i prostitution sedan lång tid tillbaka och som är välbekanta med prostitutionsgruppens uppsökande arbete. En del av dessa personer använder sig av verksamheten vid behov. Det handlar då ofta om tillfälliga insatser. Vidare finns en del personer som befunnit sig i prostitutionen under lång tid, är bekanta med verksamheten och som avböjer eller avvisar all kontakt med prostitutionsgruppen. Dessa personer avvisar generellt kontakt även med andra uppsökargrupper och/eller andra myndigheter. Vi möter också personer som är nya på den aktuella prostitutionsarenan.

I gatuprostitutionen finns personer både med och utan missbruksproblematik. Det finns även personer med varierande grad av psykiatrisk problematik. Det finns en grupp kvinnor som är EU-medborgare, men som saknar svenskt uppehållstillstånd. Ytterligare en grupp kommer från länder utanför Europa. Dessa personer saknar ofta både EU-medborgarskap och svenskt uppehållstillstånd. Vintern 2008 uppskattade prostitutionsgruppen att ungefär hälften av de personer som vi hade haft kontakt med genom det uppsökande arbetet under det gångna året var utländska medborgare.

Vilka behov finns hos målgruppen?

Som tidigare nämnts är den grupp personer som prostitutionsgruppens uppsökande arbete riktas till ytterst heterogen. Detta gäller således även vår målgrupps behov. I det uppsökande arbetet träffar prostitutionsgruppen personer som många gånger har stora behov av olika insatser men som sällan uttrycker det i kontakten med representanter från myndigheter. Ytterst få är hjälpsökande.

Många av de personer vi möter i det uppsökande arbetet har olika former av ekonomiska svårigheter. Det kan handla om att personen i fråga har betalningsanmärkningar, skulder eller på grund av andra skäl har en trasslig ekonomisk situation. Flertalet av de personer som vi möter saknar arbete. Många av de personer som vi möter upplever stora svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden. Det kan bero på livssituation, utbildningsnivå, språkkunskaper eller legal status i Sverige. En del av de personer som vi möter saknar boende.

Några av de personer som vi möter uttrycker direkt eller indirekt behov av behandlingsinsatser. Det kan handla om kontakter inom psykiatri, narkomanvård eller socialtjänst. När prostitutionsgruppen påbörjade sitt uppsökande arbete i början på 1980-talet uppmärksammades att flertalet av de personer som påträffades i det uppsökande arbetet hade behov av samtal. Det var under den här tiden som prostitutionsgruppen utformade sitt behandlingsarbete. Målgruppen erbjöds behandlingsinsatser på psykodynamisk grund. Prostitutionsgruppen erbjuder fortfarande samtalsbehandling, men ytterst få kontakter kommer via det uppsökande arbetet. Det beror både på att antalet personer i gatuprostitution idag är mindre och att behoven till viss del har förändrats. De förändrade behoven handlar om att andelen personer på gatuprostitutionsarenan som saknar uppehållstillstånd i Sverige har ökat. Dessa personer har mycket begränsade valmöjligheter och är inte sällan del av organiserad brottslighet i form av koppleri och människohandel för sexuella ändamål.

Utifrån de hälsorisker som är förenade med prostitution finns det hos vår målgrupp behov av STI/Hiv-provtagning. Vi har ett nära samarbete med en barnmorska med specialkompetens vad gäller arbete med riskutsatta grupper.

Gatuprostitutionsarenan kan vara en otrygg

och farlig miljö. Prostitutionen medför en ökad risk att bli utsatt för våld, rån och hot. Utöver prostitutionsgruppens uppsökande arbete finns behov av regelbunden polisiär närvaro i området.

Vår målgrupp uttrycker vidare behov av information om grundläggande rättigheter samt samhällsinformation.

Vilka kännetecknande inslag finns i det uppsökande arbetet?

Syftet med det uppsökande arbetet är detsamma som prostitutionsgruppens övergripande syfte nämligen, att minska prostitutionen och dess skadeverkningar. Prostitutionsgruppen är en kommunal verksamhet. Verksamheten är utformad i linje med Sveriges prostitutionspolicy. Det innebär en syn på prostitution som något skadligt som bör förebyggas samt en syn på prostitution som ett samhällsproblem.

De primära målen för det uppsökande arbetet är; att finnas tillgängliga för vår målgrupp två kvällar i veckan i gatumiljön, att informera de personer vi möter som inte känner till oss om prostitutionsgruppens verksamhet till, att knyta nya kontakter med personer i vår målgrupp samt att erbjuda råd, stöd och behandling för de personer som önskar. Sekundära mål är att ständigt ha uppdaterad information om situationen på gatan och vår målgrupps behov. Detta med syfte att bevaka vår målgrupps intressen och fungera som företrädare gentemot politiker och beslutsfattare.

Fallbeskrivningar av uppsökande insatser

Vi har valt att göra ett fåtal fallbeskrivningar för att illustrera det uppsökande arbetet och dess insatser:

Preventiva insatser

En vacker kväll sommaren 2006 satt två unga tjejer på en parkbänk vid den rondell som ligger vid Rosenlundsgatan. De såg båda ut att vara under 20 år. De tittade sig förstrött omkring och rökte oavbrutet cigaretter. Det såg ut som att de satt och väntade på något eller någon. Vi såg dem direkt när vi kom ner till området och vi hade dem under uppsikt. Vi var inte säkra på ifall de var där för att sälja sexuella tjänster. Vanligen är det lätt att skilja på personer som passerar området på väg någonstans och på dem som uppehåller sig i området för att sälja eller köpa

sexuella tjänster. Med dessa tjejer var det oklart. Vi fortsatte att ha uppsikt över dem, och de gjorde inga ansatser att ta kontakt med någon, men de tittade sig, relativt intresserat, omkring. När det började skymma och bilarna började snurra runt i rondellen med alltför mycket uppmärksamhet på bänken där tjejerna satt, bestämde vi oss för att tala med dem. En av oss gick fram, presenterade sig själv och verksamheten. De blev nyfikna på vem personen var, vad det var för konstigt jobb vi hade, och varför vi behövdes. Tjejerna var 18 år, de väntade på en kille som de bestämt träff med och så hade de slagit sig ner vid Rosenlund. Det var stor skillnad på hur de två tjejerna betedde sig i mötet med oss. En av dem var uppsluppen och verkade ovetande om prostitutionen i området. Hon hade följt med sin kompis. Kompisen i sin tur verkade veta vart de var någonstans, hon sade saker som gjorde att vi misstänkte att hon var där för att rekognosera. Vi pratade en stund och sedan frågade vi om de inte ville åka hem istället, vilket de faktiskt ville. Vi körde hem dem, och valde att först köra hem den av tjejerna som inte hade väckt någon oro. Den andra tjejen började prata med oss så snart hennes kompis klivit in i sin portuppgång. Hon berättade att hon bodde med sin mamma och flera syskon och hon beskrev den mycket problematiska situation hon befann sig i hemma och i skolan. Vi satt länge på parkeringen utanför hennes hus och pratade. Vi berättade om vilka typer av stöd och hjälp man kan få genom socialtjänsten, och vem man kan vända sig till om man behöver någon att prata med. Innan vi sade hejdå fick hon telefonnummer till en socialarbetare i den stadsdel där hon bodde samt vårt telefonnummer. Vi försäkrade henne om att hon kunde ringa oss vad det än gällde. När vi åkte från hennes område, tillbaka till Rosenlund, var det sent. Vi kände båda två att vi gjort någon slags skillnad den kvällen, fastän vi inte visste vad den bestod i. Vi har misstankar om varför tjejerna hade hamnat på just den bänken den kvällen. Antingen lyckades vi göra en viktig preventiv insats eller så fick vi ”bara” vara goda vuxna den kvällen. Vilket av det har faktiskt mindre betydelse.

Stöd i myndighetskontakter

En kväll när vi fältarbetade i Rosenlund bestämde en av oss sig för att prata med en kvinna som ingen talat med på länge. Kvinnan har haft kontakt med prostitutionsgruppen i flera olika omgångar genom åren. Hon är en av de lite äldre kvinnor som känner till oss väl och som vi därför inte talar med så ofta. Vi vill visa att vi respekterar hennes integritet, och vill inte tränga oss på. Den här kvällen reagerade vi på att hon såg ledsen ut. Hon var heller inte aktiv med att ta kontakt med kunder. Vi drog oss till minnes att hon sett ledsen ut de senaste månaderna. På grund av det ville vi fråga henne hur hon mådde. Hon blev glad när vi kom fram och började genast berätta om den svåra situation hon hamnat i. Hon

berättade att hon lämnat gatan i flera omgångar men att hon nu var tvungen att ta hand om sina skulder. Hon var förkrossad över sin situation och såg ingen utväg. Efter en stund bokade vi in ett möte morgonen därpå. Problematiken handlade i huvudsak om att hon hade svårt att förklara för sin socialsekreterare och kontaktperson (i sitt boende) att saker i hennes liv förändrats och att hon därför behövde ha andra insatser. Efter några samtal till de personer som hon hade kontakt med gjordes en annan planering för henne beträffande stöd och insatser. Vi har inte träffat på henne i Rosenlundsområdet sedan dess.

Akuta insatser

Det är inte ovanligt att kvinnorna i Rosenlund gör oss uppmärksamma på när någon är särskilt utsatt för risk. Det kan röra sig om att någon är väldigt påverkad av alkohol eller narkotika, att någon är gravid, att någon verkar ha en hallick eller att någon verkar vara väldigt ung. En kväll när vi var ute och fältarbetade ringde en kvinna som vi känner sedan lång tid tillbaka. Hon var upprörd över att en av kvinnorna i Rosenlund, vi kan kalla henne Bea, verkade vara illa ute. Kvinnan som ringde visste inte varför, men Bea hade befunnit sig på Rosenlund dygnet runt i fyra dagar. Hon hade inga strumpor i sina skor och ingen hade sett henne äta. Bea hade inte velat prata med någon av dem och hon hade uppträtt mycket förvirrat. Bea är en kvinna som inte vill ha kontakt med oss. Vi försöker prata med henne emellanåt, men hon avvisar alla sådana försök. Även uppsökarenheten hade tidigare försökt ta kontakt med henne, eftersom hon saknar bostad, utan att lyckas. Vi åkte till Rosenlund och såg Bea gå omkring i området. Vi ringde till Uppsökarenheten och hade turen att de var i närheten. Hon ville dessvärre inte prata med dem. Bea har tidigare upplevts vara psykotisk eller gränspsykotisk. Vi var oroade både över hennes psykiska och fysiska hälsa. Vi bestämde oss för att åka till socialjouren. Efter långa diskussioner med socialsekreterare och personal inom psykiatri kände vi oss inte hoppfulla. Bea vill inte ha kontakt med någon och ingen kan hjälpa henne med tvång så länge hon är ute på gatan. Efter ytterligare några samtal med en läkare bestämde vi oss för att ändå be om handräckning av polis. Traffickingpolisen fick hjälpa oss med detta. Socialjourens, prostitutionsgruppens och traffickingpolisens sammanlagda röst vägde till slut tillräckligt tungt för att en polispatrull skulle kunna skickas ut. Vi mötte upp den och pekade ut Bea för polismännen. Vi stod på avstånd och tittade på när de plockade av henne diverse tillhyggen och hur hon sedan, utan motstånd, satte sig i polisbilen. På psykakuten blev hon bedömd psykotisk och därmed inskriven. Ett dygn senare kunde de av någon anledning inte hålla henne kvar. Hon gick ned till Rosenlund igen. Kvinnan som ringde och gjorde oss uppmärksamma på att Bea var i sämre skick än vanligt har senare sagt att

hon undrar vad vi gör egentligen. Hur kan vi låta Bea gå på gatan? Varför hjälper vi henne inte därifrån? Vi har inget svar på det.

Från uppsökande arbete till samtalskontakt

En dag, våren 2007, fick prostitutionsgruppen ett samtal från en orolig mamma. Hon berättade att hon misstänkte att hennes dotter sålde sex i Rosenlundsområdet. Dottern, som vi kan kalla Veronica, hade rymt från det behandlingshem som hon tidigare varit inskriven på. Senast mamman hörde av henne fick hon veta att Veronica rymt till Göteborg. Veronica hade berättat för sin mamma att hon bodde hemma hos en köpare som också försedde henne med amfetamin. Veronicas mamma var mycket orolig för dottern och bad om vår hjälp. Veronica påträffades snart därefter i Rosenlund, hon fick ett visitkort från oss men avböjde helt hjälp. Senare samma vecka, på söndag kväll, ringer Veronica till prostitutionsgruppen. Hon är mycket upprörd och berättar att hon har blivit misshandlad och utslängd av den man hon har bott hos och har nu ingen aning om vart hon ska ta vägen. Veronica instrueras att ta en taxi till socialjouren där en person ur prostitutionsgruppen möter upp henne. Den kommande veckan genomförs en rad insatser för att styra upp Veronicas kaotiska livssituation. Veronica är inte hemmahörande i Göteborg men blir via fördelningsprojektet tilldelad en socialsekreterare i en av stadsdelarna. Hon får temporärt boende ordnat för sig och får en samtalskontakt för sitt amfetaminmissbruk på en öppenmottagning för unga narkomaner. Veronicas kontaktperson på prostitutionsgruppen träffar henne två gånger i veckan. Senare erbjuds hon via prostitutionsgruppen boende och sysselsättning på en kvinnoverksamhet riktad till personer med missbruksproblematik. När Veronica har en etablerad nykterhet påbörjas en längre samtalsbehandling med ytterligare en person i prostitutionsgruppen. Detta kombineras med boende på behandlingshem. Veronicas historia är ett bra exempel på hur en uppsökande insats kan leda till en mer långvarig kontakt.

Omfattning och utförande

När prostitutionsgruppen startade sin verksamhet i början av 1980-talet var som tidigare nämnt det uppsökande arbetet den tongivande delen av gruppens verksamhet. Det uppsökande arbetet har sedan inspirerat och bidragit till utvecklandet av prostitutionsgruppens övriga verksamhet. Detta beskrivs i citat nedan. Citatet är taget från en intervju med en av våra medarbetare som var verksam i gruppen även under 1980-talet.

”Under den tiden jag jobbat i prostitutionsgruppen så har det uppsökande arbetet förändrats väldigt mycket. De första fyra åren, då jag inte var i grup-

pen, då var det ju bara uppsökande arbete, eller man kallade det för kartläggande arbete till och med. Det var gjort då när jag började så jag kom in i den andra fasen. Det var då den stora utvecklingen var. De tio åren utvecklade vi de tre olika benen som vi står på. Det var då vi började experimentera och forska och skriva och starta upp verksamheter.

Kommer du ihåg var ni fick inspirationen ifrån? Hur mycket hade det uppsökande arbetet påverkat det som ni gjorde?

Ja, det påverkade ju för man fick ju en förståelse av prostitution, vi fick ju inblick i vad som skedde på klubbar och gatan och det ville vi ju förmedla ut till allmänheten. Det var då det attitydförändrande arbetet växte fram... Allt det bygger ju på de kunskaperna som man fått i det kartläggande och uppsökande arbetet. Man fick ju kunskap från båda hållen, men man fick ju mer orsaksrelaterad kunskap i behandlingsarbetet. Men det var det uppsökande arbetet som ledde till behandlingsarbetet, utan det uppsökande arbetet så hade vi aldrig kunnat hålla på med något behandlingsarbete.”

Det uppsökande arbetet är på ett sätt grunden till prostitutionsgruppens verksamhet. Hur mycket tid som läggs på det uppsökande arbetet har varierat över tid. Variationen har till viss del följt förändringar i gatuprostitutionen men också haft att göra med förändringar i könshandeln i stort.

”Det uppsökande arbetet förändrades sedan, det blev mindre tjejer, du vet vi hade hela aidsgrejen. Det förändrades under tiden och det kom aldrig upp i den mängden igen.

Under tidigt 90-tal hur förändrades det uppsökande arbetet då?

Minskningen var det största. Men vi måste också prata om hur vi utformade arbetet. Det var ju så att när det behandlande och strukturella arbetet kom in som del så var det något som fick stryka på foten. Jag menar när de skrev ”Könsköparna”, det var ju under min tid, då läste jag både steg 1 och steg 2 och de lade en massa tid på studien. Om man kollar i böckerna från den tiden så kan jag tänka mig att det var det uppsökande arbetet som fick stryka på foten mycket.”

De senaste åren har prostitutionsgruppens verksamhet generellt haft huvudfokus på andra delar än det uppsökande arbetet. Detta innebär inte att gruppen inte arbetat uppsökande, men att man gjort det i mindre omfattning. Från och med hösten 2008 har gruppen ånyo valt att lägga större fokus på det uppsökande arbetet. För närvarande arbetar gruppen uppsökande två gånger i veckan. Vi deltar även i olika samverkansgrupper med polis,

sjukvård/smittskydd, Migrationsverket samt frivilligorganisationer med syfte att utveckla de uppsökande insatserna samt företräda vår målgrupp. Nedan beskriver vi omfattning och utförande av det uppsökande arbetet så som det bedrivs idag.

Det uppsökande arbetet bedrivs kvälls- och nattetid i Rosenlundsområdet, vilket är Göteborgs gatuprostitutionsområde. Prostitutionsgruppen arbetar uppsökande två gånger i veckan. Vi är alltid två personer som arbetar tillsammans och vi använder oss av bil. Arbetstiden varierar något med årstid men är oftast förlagd mellan 19.00 och 00.30. Arbetet dokumenteras efter varje enskilt uppsökande tillfälle. Dokumentationen består av förnamn på de personer som vi träffat, hur många vi talat med, om någon avvisat kontakt och i så fall på grund av vilken orsak, samt övrig information så som särskilda händelser som inträffat under det enskilda fälttillfället.

Antalet personer som vi observerar kan variera från vecka till vecka. Det rör sig oftast om mellan 10 och 20 personer per uppsökande tillfälle. Hösten 2008 (vecka 34-50) observerade vi 64 olika personer, varav vi hade kontakt med 43. I de fall vi inte har haft kontakt med en person handlar det om att personen hunnit lämna området innan vi hunnit fram till dem, att personen varit kraftigt påverkad av narkotika, avvisat kontakt eller *bortprioriterats till förmån för yngre personer*.

Nedan följer en mer beskrivande text om det uppsökande arbetets kännetecken och metod.

Vad kännetecknar uppsökande arbete som metod?

När prostitutionsgruppen arbetar uppsökande på Rosenlund befinner vi oss på "klienternas arena". Vi har inte avtalat möte med de personer vi möter men vi söker kontakt. Det medför en rad komplicerande faktorer. Det uppsökande arbetet kräver en finkänslighet och en stor förmåga till inkännande. Som uppsökare representerar och presenterar vi en verksamhet. Vi vill skapa/väcka nyfikenhet och vi har bara oss själva som redskap för att uppnå det. Citatet nedan är från en intervju med en av våra medarbetare. Det illustrerar hur en första kontakt i det uppsökande arbetet kan se ut.

"Första mötet är bara att presentera mig, lämna över kortet, fråga om det är ok att komma fram igen. Det är otroligt sällan som någon inte vill det, förmodligen så är de glada över att det tog slut så fort. (skratt) Det handlar otroligt mycket om magkänsla, den omed-

vetna kunskapen man bearbetar under de sekunder det tar att gå fram till personen som formulerar vilken approach jag ska ha, det är otroligt olika från gång till gång. Om jag ska vara allvarlig och seriös eller mer uppsluppen, det är otroligt olika. Jag tycker att det är viktigt att vara tydlig. Personen ska veta att man kommer från prostitutionsgruppen och att det är en kommunal verksamhet.

Hur ser andra mötet ut?

Förhoppningsvis är det nära inpå i tiden och att vi känner igen varandra. Jag refererar till det, då ställer jag nog lite mer frågor runt personen, ålder, var de bor, jag ställer aldrig eller sällan frågor om personens tillstånd om det inte är uppenbart gallet eller fel. Jag vill inte problematisera så mycket i början för jag tror att det är precis vad personen väntar sig, då petar man i svårigheter och det tror jag kan ligga i vägen för att bygga en relation. Oftast är de inte svårpratade utan det flyter på. Jag låter de själva bestämma vad de ska prata om. Det är en lång process. Man har tiden på sin sida. Det är sällan eller aldrig någon på första eller andra mötet som vill ha möte på kontoret eller någon annanstans. Någonstans får man lita på att det ska vara så, det går inte att pusha på det heller. Det är en svår balansgång, när man väl har bestämt sig för att gå ner till Rosenlund har man tagit på sig en identitet, masken som prostituerad, det är svårt att komma förbi det. Därför är tiden viktig, för att personen ska bli mer personlig och inte bara pratar om hur bra det är att "prosta". Om man frågar: "hur är det här då?" så får man svar som "det är bra, jag tjänar mer än min läkare" Det är viktigt att införa något nytt i mötet, vad det är vet jag inte, majoriteten av våra kvinnor är vana vid socialtjänst och många har negativa upplevelser. I deras värld är det så, de behöver inte ha fått ett dåligt bemötande. De vet hur du ska prata, vad erbjudandena ska bli och så. För att komma med något nytt, något hoppingivande kan man behöva göra något som blir nytt och fräscht för dem.

Såsom?

Att inte fokusera på svårigheter och problem. Kanske i bästa fall skapar det nyfikenhet eller förvirring som gör att de måste ta upp det, vad kan DU göra?"

I citatet ovan talar medarbetaren om sin syn på relationsbyggande i det uppsökande arbetet. Ibland är det nödvändigt att "tränga sig på" och försöka komma bakom fasaden. Andra gånger är det viktigt att ta ett steg tillbaka och avvakta.

Att arbeta uppsökande med en så starkt stigmatiserad grupp som sexsäljare medför många utmaningar för det uppsökande arbetets metod. Att befinna sig på prostitutionsarenan i egenskap av representant från prostitutionsgruppen är i sig komplicerat. Vi representerar socialtjänsten, en myndighet som många av våra klienter har negati-

va erfarenheter av. Dessutom så innebär vår blotta närvaro ett synliggörande och ett problematisering av prostitution som fenomen och den situation som vår målgrupp befinner sig i.

En person som säljer sex är i vårt samhälle antingen misskrediterad eller misskreditabel. Detta beroende på hur öppen personen ifråga är vad gäller sina prostitutionserfarenheter. Misskrediteringen av de personer som vi möter är ett led i stigmatiseringen och leder till skambeläggande och i många fall till marginalisering. Med tanke på att den person som stigmatiseras är medveten om normer rörande social identitet är det oundvikligt att hon/han känner en viss ambivalens inför sitt eget jag. När vi tar kontakt med personer i det uppsökande arbetet kan det, beroende på graden av ambivalens personen känner inför prostitutionen, uppfattas som en del av denna misskreditering.

Prostitutionsrollen, precis som andra stigmatiserade roller, överskuggar många gånger personens övriga sociala roller. I mötet med vår målgrupp i det uppsökande arbetet är det därför av oerhörd vikt att nå bortom prostitutionsrollen, dels för att undvika en vidare stigmatisering och dels för att möjliggöra ett genuint möte. Det är naturligtvis inte lätt eftersom vi möter personerna då de agerar i sin prostitutionsroll och vi i vår tur agerar som representanter från prostitutionsgruppen, men det är ett mål vi strävar efter.

Till skillnad från Stadsmissionen, som också bedriver uppsökande arbete i Rosenlundsområdet, bjuder prostitutionsgruppen inte på kaffe eller delar ut kondomer. Denna form av "hjälpmedel" är annars ganska vanligt förekommande i uppsökande arbete bland sexsäljare, speciellt om man tittar på verksamheter utanför Sverige. På prostitutionsgruppen i Göteborg har man historiskt sett undvikit alla former av metoder och hjälpmedel som kan uppfattas som skadereducerande. Man har istället utgått från att arbetet måste fokusera på att motivera och stötta människor att ta sig ur prostitutionen, som i sig har förståtts som skadlig för individen. Med detta mål har ovanstående metoder uppfattats som kontraproduktiva och eventuellt kvarhållande. I vissa fall kan man ana en viss sammanblandning mellan metod och ideologi. Det är dock allt annat än enkelt att förhålla sig till huruvida man kan använda hjälpmedel i kontaktskapande syfte utan att sända ut icke önskvärda signaler.

Hur är det uppsökande arbetet kopplat till andra insatser?

Det uppsökande arbetet är kopplat till en mängd olika insatser. Nedan nämner vi några av de vanligast förekommande.

I de fall personer i vår målgrupp blivit utsatta för brott eller utsatt andra för brott och det leder till rättegång erbjuder prostitutionsgruppen stöd i rättsprocessen. Vi närvarar årligen vid rättegångar med koppling till gatuprostitutionen.

Om vi i det uppsökande arbetet får kännedom om att minderåriga personer befinner sig i prostitution har vi en skyldighet att anmäla det till socialtjänsten. Det är ovanligt men då det inträffar har vi varit med både i anmälningsförfarandet och i omhändertagandet av den unge.

I de fall då polisen misstänker människohandel för sexuella ändamål eller koppleri i anslutning till gatumiljön involverar de Prostitutionsgruppen redan under spaningsarbetet. Detta för att prostitutionsgruppen så tidigt som möjligt ska kunna erbjuda stöd och hjälpinsatser.

I samband med gruppens utökade uppsökande arbete samt den ökade andelen personer utan uppehållstillstånd har förfrågningar om samhällsinformation blivit mer vanligt förekommande. Det kan röra sig till exempel om frågor om arbete, sysselsättning och utbildning.

I det uppsökande arbetet möter vi personer som helt saknar kontakt med socialtjänst trots att de är i behov av insatser gällande ekonomi, boende och behandling. I dessa fall består vår insats i hänvisning till och hjälp i kontakten med socialtjänst och i vissa fall även med psykiatri.

En specifik insats som är direkt kopplad till det uppsökande arbetet är den lågtröskelmottagning som prostitutionsgruppen initierat i samverkan med Sexualmedicinskt centrum. Mottagningen kom till med anledning av målgruppen utländska kvinnor och transpersoner i gatuprostitutionen. Syftet är att erbjuda dessa personer lättillgänglig hiv/STI-provtagning. Mottagningen är förlagd i nära anslutning till Rosenlundsområdet och kommer till att börja med att vara öppen under kvällstid vid ett tillfälle i månaden. Prostitutionsgruppen informerar om mottagningen i samband med det uppsökande arbetet och följer med till mottagningen om så önskas. I planeringsfasen frågade vi personer ur vår målgrupp vad de ansåg om en mottagning för hiv/STI-provtagning och fick indi-

kationer på att ett sådant behov fanns. Den barnmorska som arbetar på mottagningen har samarbetat med prostitutionsgruppen sedan 2005. Hon har lång erfarenhet av arbete med vår målgrupp.

Vad säger målgruppen? – Hur ter sig det uppsökande arbetet från ett brukarperspektiv?

Vi har gjort åtta intervjuer med personer ur vår målgrupp. Vi gjorde dessa intervjuer då vi var intresserade av att veta hur vårt uppsökande arbete ter sig ur ett brukarperspektiv. Fyra av informanterna är personer som har medborgarskap i annat EU-land, två av informanterna kommer ursprungligen från ett västafrikanskt land och två är födda i Sverige. Vi valde att ställa följande frågor:

- Är det något som är bra med att prostitutionsgruppen fältar?
- Är det något som är dåligt med att prostitutionsgruppen fältar?
- Hur uppfattar du Rosenlund som miljö?
- Om du skulle behöva vår hjälp hur skulle du kontakta oss?

Vi ville ställa så kortfattade frågor som möjligt, av flera skäl. Vi ville undvika frågor kring kvinnornas personliga situation. Vi ville inte att intervjun skulle ta upp mycket av deras tid eftersom intervjuerna var förlagda i gatumiljön. Vi intervjuade samtliga kvinnor som vi mötte under det aktuella uppsökande tillfället. Vi valde att enbart intervju personer som vi redan har kontakt med.

Vid första tillfället intervjuade vi fem personer. Efter att ha gjort de första intervjuerna bestämde vi oss för att ändra den sista frågan till:

- Vet du vad prostitutionsgruppen kan erbjuda?

Den tidigare frågan ändrades eftersom den inte gav någon intressant information. Samtliga visste hur de kunde nå oss. Det verkade också som att de inte förstod vad de skulle kunna tänkas få hjälp med från oss. Eftersom vi alltid informerar nya kontakter muntligen om vilka insatser vi kan erbjuda var detta något som förvånade oss. Vi valde därför att specifikt fråga om det.

Resultat

Nedan presenterar vi resultatet från intervjuerna under respektive fråga.

Är det något som är bra med att prostitutionsgruppen fältar?

Det som informanterna uppfattar som positivt med det uppsökande arbetet var bland annat att prostitutionsgruppen har en närvaro i gatumiljön. Det uttrycktes att flera av de personer som befinner sig i gatumiljön är i behov av hjälp i olika form. Det lyftes även fram att det är viktigt att någon observerar vad som händer på gatan. Vidare uttrycktes vikten av att Prostitutionsgruppen finns närvarande i gatumiljön för att möjliggöra tidiga insatser riktade till unga kvinnor som ännu inte etablerats inom prostitutionen. Något annat som lyftes upp som positivt rör den sociala aspekten av det uppsökande arbetet. Informanten upplevde det som positivt att någon kommer förbi, frågar hur det är, och pratar lite. En informant tyckte att vi är ute för sällan, och därmed missar personer som skulle behöva vår hjälp.

Är det något som är dåligt med att prostitutionsgruppen fältar?

En informant upplever det som att hon har behövt hjälp och frågat efter det men inte varit nöjd med insatsen. En informant har synpunkter på gruppens sammansättning och efterfrågar personer som själva har erfarenhet av att sälja sex.

Hur uppfattar du Rosenlund som miljö?

Uppfattningen om Rosenlund skiljer sig vitt mellan informanterna. De som uttrycker sig positivt är främst personer som har tidigare sexsäljarerfarenhet från gatuprostitution i Italien. De tycker att området är tryggt och att polisens närvaro är hög. Två av de informanter som har lång erfarenhet av området anser att det tidigare varit en trygg gata men att den på senare år har försämrats. Förändringen består dels i en ökning av personer med missbruksproblematik, dels i en rad större konflikter mellan olika personer inom gatuprostitutionen. En av informanterna beskriver gatan som farlig och under ständig förändring. Hon berättar om en incident föregående vecka då hon blev utsatt för knivhot och våldtäktsförsök. Två personer påpekar särskilt att de är tvingade att vara i området för att kunna försörja sina familjer i hemlandet. De önskar att de kunde tjäna ihop pengar på annat sätt. En berättelse skiljer sig starkt från resterande.

Informanten beskriver Rosenlundområdet som en social miljö som hon uppskattar. Hon säljer även sex via Internet och uttrycker att hon då saknar kontakten med de andra kvinnorna och även med ”de roliga gubbarna”. Hon beskriver miljön som otvungen, ärlig och fri från sociala masker.

Vet du vad prostitutionsgruppen kan erbjuda?

Denna fråga ställdes vid det andra intervjutillfället och således endast till tre informanter.

I samtliga svar uttryckte informanterna att de har mycket bristande kunskap om vad prostitutionsgruppen kan erbjuda för slags insatser.

Analys

Vi har valt att göra en gemensam analys av svaren på våra frågor.

Mycket av det som våra informanter uttrycker som positivt sammanfaller med det som prostitutionsgruppen syftar till att uppnå med det uppsökande arbetet. Det rör framförallt den preventiva ambitionen och den relationsskapande ambitionen. Informanternas svar handlar dessutom om den tillgänglighet som vi önskar uppnå.

Flertalet av informanterna (6 av 8) upplever inte något negativt med det uppsökande arbetet. De två aspekter som lyfts fram som negativa rör dels gruppens sammansättning, dels bristande insatser.

En av informanterna uttrycker att hon upplever att det skulle gynna verksamheten att anställa personer med egen erfarenhet av prostitution. I arbetet med stigmatiserade grupper kan användandet av självhjälpgrupper samt anställning av personer med egen erfarenhet av den specifika sociala problematiken ses som fördelaktigt. Det syftar till att minska ojämnligen maktförhållanden mellan socialarbetare och klient och kan grundas i empowermentteori. Prostitutionsgruppen har inte aktivt sökt medarbetare med egen erfarenhet av prostitution. Gruppen har dock tidigare anordnat självhjälpgrupper. Att använda sig av före detta sexsäljare i verksamheten är något som diskuterats tidigare i gruppen. Det finns både goda och dåliga erfarenheter av denna typ av arbete. Denna synpunkt är viktig för gruppen att diskutera vidare kring.

Den informant som uttrycker att hon inte upplever sig blivit hjälpt av prostitutionsgruppens insats berättar om en specifik händelse som krävde polisiära insatser. Det fanns ingen laglig möjlighet att erbjuda personen det hon efterfrågade. Dock

kan vi i efterhand se att vi brast i bemötandet av hennes förfrågan. Lärdomen av det är att utöka dialogen ytterligare med dem som anmäler missförhållanden till oss även när vi inte kan erbjuda direkta insatser.

En av informanterna har gjort ett flertal anmälningar rörande missförhållanden relaterade till enskilda personer som befinner sig i gatuprostitution. Av sekretesskäl har vi aldrig möjlighet att göra några återkopplingar till någon om de insatser som vi genomfört. Vi har vid flera tillfällen upplevt att det uppfattas som att prostitutionsgruppen inte gör något åt den påtalade problematiken. Ytterst leder det till besvikelse och misstro. Det är ett dilemma som vi i dagsläget inte har någon lösning på.

Rosenlundområdet uppfattas på olika sätt av våra informanter. Hur man uppfattar miljön skiljer sig åt bland annat beroende på tidigare erfarenheter och omständigheter kring den egna prostitutionen. Varierande grad av tvång tycks påverka upplevelsen av miljön. I de fall det finns en hög grad av yttre tvång uppfattas området som mer hotfullt och obehagligt. I de fall informanterna har erfarenhet av flera gatuprostitutionsarenor görs jämförelser mellan dessa. Rosenlund uppfattas i dessa fall som en relativt säker plats.

Det framträdde tydligt i intervjuerna att våra informanter inte vet vad prostitutionsgruppen kan erbjuda samt vad vårt arbete består av. Det var den enskilt viktigaste insikten som intervjuerna gav. Vi inser att muntlig information inte är tillräckligt. Vi måste därför sammanställa relevant skriftlig information som ett komplement. Prostitutionsgruppens uppsökande arbete leder inte till en tydlig enskild insats. Det uppsökande arbetet utgör dessutom endast en tredjedel av prostitutionsgruppens sammanlagda verksamhet. Vår breda ansats kan skapa förvirring hos målgruppen. Prostitutionsgruppen i Göteborg är den enda prostitutionsgrupp i Sverige där samtliga medarbetare parallellt arbetar med individuella samtalskontakter och uppsökande arbete i gatumiljö. Det upplägget har, som vi ser det, stora fördelar men otydligheten det tycks ha medfört är problematisk. Hur vi ska hantera den problematiken är något som vi kommer att fokusera på i metodutvecklingen av det uppsökande arbetet.

Slutdiskussion

Att sätta fokus på det uppsökande arbetet genom FoU-cirkeln har gett oss möjlighet att resonera kring våra uppsökande insatser tillsammans med andra uppsökarverksamheter. Det har gett oss ökad kunskap och nya perspektiv beträffande uppsökande arbete riktat till vuxna eller unga vuxna personer. Vi har diskuterat de särskilda utmaningar som är förknippade med uppsökande arbete i prostitutionsmiljö i relation till andra miljöer i vilka uppsökande verksamhet bedrivs. Genom nämnda diskussioner, intervjuer samt aukultationer har vi fått möjlighet att formulera oss kring de förhoppningar vi har för det uppsökande arbetet. Avslutningsvis vill vi fokusera på dessa förhoppningar.

Lättillgänglighet är en av de viktigaste komponenterna i det uppsökande arbetet. Vi vill genom att befinna oss på klienternas arena sänka tröskeln för kontakt med prostitutionsgruppen. Genom att regelbundet befinna oss på gatan försöker vi nå så många som möjligt ur vår målgrupp.

Vi önskar också komma in så tidigt som möjligt. En del av det uppsökande arbetet går ut på att försöka att fånga upp nya personer, innan de blir etablerade i prostitutionsmiljön.

Vi hoppas att genom en regelbunden närvaro i gatuprostitutionsmiljön kunna fånga upp de behov som vår målgrupp har och därmed kunna erbjuda adekvata insatser utifrån den situation personerna befinner sig i.

Genom att befinna oss på "klienternas arena" hoppas vi att vi ska kunna nå de personer som annars har låg tilltro till myndigheter. Vi hoppas att ett långsiktigt uppsökande arbete ska kunna leda till att personer som i ett inledningsskede avvisar hjälpinsatser ska, vid behov, vända sig till vår verksamhet. Vi tror att en regelbunden närvaro i gatuprostitutionsmiljön kan möjliggöra kontakt med de personer som inte är direkt hjälpsökande.

För de personer som saknar uppehållstillstånd i Sverige eller annat EU-land har svensk socialtjänst mycket begränsade möjligheter att bidra med olika hjälpinsatser. Uppsökande och relationsbyggande arbete riktat till dessa personer ser vi ändå som ytterst viktigt då dessa personer lever i en mycket utsatt situation. Det vi hittills kunnat erbjuda denna grupp är hälsoinsatser samt språkträning. Det senare på initiativ av målgruppen. Våra förhoppningar är att insatser riktade till denna grupp ytterligare ska kunna utvecklas. Som ett led i det utvecklingsarbetet har vi kontakt med en

särskild stiftelse samt frivilligorganisationer.

Genom uppsökande arbete hoppas vi även kunna förmedla att det finns vägar ut ur prostitution. Många av de personer som vi möter har ett starkt begränsat handlingsutrymme och vi vill visa hur vi kan vara behjälpliga i att vidga det och därmed möjliggöra alternativ till prostitution. ●

Uppsökande arbete – en litteraturbaserad metoddiskussion

Björn Andersson

Uppsökande arbete – ett kontextbundet begrepp

Uppsökande arbete är inte ett särskilt omskrivet eller väldefinierat begrepp i metodlitteraturen inom socialt arbete. Trots den utåtriktade verksamhet det betecknar är det som om själva begreppet lever lite i skymundan. Letar man i grundläggande litteratur om socialt arbete hittar man inget om att arbeta uppsökande, vare sig som sökord eller i själva texten. Detta gäller såväl svensk litteratur som engelsk.⁴

Den här frånan har en rad orsaker. Till en del beror den på att det är en förhållandevis liten del av det sociala arbetet som bedrivs utifrån en uppsökande strategi. Mest förknippas det sannolikt med socialt fältarbete bland ungdomar, där det finns en lång tradition av uppsökande arbete. Samtidigt förekommer uppsökande insatser också i relation till en rad andra sociala fält till exempel hemlöshet, missbruk, psykisk ohälsa, äldreomsorg och sexhandel. Så även om det uppsökande arbetet inte är omfångsrikt ifråga om hur många socialarbetare det involverar, får man ändå säga att det är ganska utbrett i skilda problemområden.

Ett andra skäl till att begreppet inte blivit föremål för några omfattande definitionsförsök är sannolikt att ”uppsökande arbete” i sig självt så tydligt beskriver vad det handlar om. Uttrycket har en närmast performativ karaktär. Uppsökande arbete handlar först och främst om ett **kontaktskapande arbete**, om att söka upp individer och grupper man inom en social verksamhet ser skäl till att sätta sig i förbindelse med. Det innebär inte att det handlar om någon trivial del av det sociala arbetet. Tvärtom är själva kontakttagandet mellan en social verksamhet och de människor denna vänder sig till, ett av de mest betydelsefulla sammanhangen för hur den framtida relationen mel-

lan de inblandade kommer att gestalta sig.

För det tredje är det uppsökande arbetet ibland inbakat och dolt i andra begrepp. De som arbetar med uppsökande arbete bland ungdomar kallar sig hellre för ”fältarbetare” än ”uppsökare”. Den riksorganisation för uppsökande arbete bland unga som finns sedan mitten av 1970-talet heter kännetecknande nog ”Riksförbundet för fältarbete”. Inte sällan görs också en koppling mellan uppsökande verksamhet och **förebyggande socialt arbete**.⁵ Avsikten med förebyggande arbete är att komma in tidigt i sociala processer och sammanhang, för att söka motverka att förhållanden utvecklas i kritisk riktning. I ett sådant sammanhang framstår ett uppsökande förhållningssätt som en del av en offensiv satsning, så att man tidigt ser tecken till problem och har möjlighet att förhålla sig till dessa. Detta är återigen kanske mest tydligt i arbete riktat till barn och unga, men kan också gälla andra grupper.

Kontentan av detta är att uppsökande arbete i liten utsträckning används som ett generellt metodbegrepp i socialt arbete. Ska man hitta litteratur får man istället gå till material som handlar om de problemfält som uppsökande arbete bedrivs i förhållande till: hemlöshet, psykisk utsatthet, gatuprostitution och ungdomskriminalitet. Det innebär att uppsökande arbete i stor utsträckning behandlas som ett **kontextbundet begrepp**. Och här kan man då hitta en hel del litteratur.

Samtidigt finns ett dokument som bryter det generella mönstret och det är en mycket central text för det sociala arbetet, nämligen **socialtjänstlagen (SOL)**. Enligt denna har kommunerna en skyldighet att bedriva ”*uppsökande verksamhet*” med

⁴ Se till exempel Meeuwisse m fl 2006 och Payne 2008

⁵ Ander m fl 2005

syftet att "främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden" (3 kap, 1§). Lite längre fram, i §4, preciseras detta med att man i den uppsökande verksamheten ska "upplysa om socialtjänsten och erbjuda grupper och enskilda sin hjälp". Vidare sägs att detta ska ske i samverkan med andra när så bedöms lämpligt.

Det här brukar beskrivas som en del av socialtjänstens **strukturinriktade insatser**⁶ och var ett inslag i den mer offensiva socialtjänst som den nya socialtjänstlagen i början av 1980-talet sökte understödja. Av propositionen (1979/80:1) framgår att den uppsökande verksamhet som här avses har en stark koppling till **inblick och information** (s 168-171). Det handlar om det ömsesidiga behovet hos kommun och medborgare att både få tillgång till och kunna förmedla olika slag av erfarenheter, kunskap och behov. I den uppsökande verksamheten ska också bistånd förmedlas, men uttrycket reserveras inte för arbete med särskilda riskgrupper, utan den generella karaktären i arbetet betonas. Vidare pekar man på att uppsökande verksamhet kan uppfattas som påträngande i vissa sammanhang och att det därför är viktigt att uppsökande arbete bedrivs på ett sådant sätt att den personliga integriteten respekteras.

Längre fram i SOL knyts den uppsökande verksamheten till särskilda grupper och sammanhang. Det handlar då om att "sprida kunskap om skadeverkningar av missbruk och om de hjälpmöjligheter som finns" (kap 3 §7) samt en skyldighet att göra sig väl förtrogen med levnadsförhållanden med avseende på två särskilda grupper: "äldre människor" samt människor med "psykiska och fysiska funktionshinder" (kap 5 §6 och §8).

Man kan tycka att ett sådant här explicit utpekande i lagtexten skulle ge uppsökande arbete en central position i det sociala arbetet. Som konstaterats har så inte blivit fallet och det hänger samman med att det blir ganska oklart vad det är för uppsökande verksamhet som egentligen avses. I propositionen behandlas uppsökande arbete med unga under beteckningen "fält- och samhällsarbete". Uppenbart ska alltså beteckningen "uppsökande verksamhet" i propositionen, inte uppfattas som en samlingsbeteckning för socialtjänstens samtliga insatser med uppsökande arbetssätt.

Definitioner

Finns det då inga försök till definitioner av uppsökande arbete? Jo, även om de inte är många. De flesta som skriver om uppsökande arbete gör det

utan att försöka definiera själva begreppet. Istället görs beskrivningar av olika beståndsdelar som man uppfattar kännetecknar arbetet; mer om detta nedan. Det förekommer även definitioner där en viss målgrupp bakas in i själva definitionen.

Sammanlagt har jag hittat tre definitioner som försöker fånga in uppsökande arbete i generellt avseende. Den första är från the Collins Dictionary of Social Work. Där definieras uppsökande arbete som "varje försök att ta en tjänst ('service') till människor som behöver den och som annars antagligen inte skulle ha använt den".⁷ I den här definitionen sätts själva det förmedlade **stödet** i centrum, samtidigt som det uppsökande arbetet ges en **kompletterande, sekundär karaktär**. Det är bara när sociala insatser inte når ut till grupper som en uppsökande strategi blir aktuell. Den här tankegången är vanlig i litteraturen⁸ och placerar uppsökande arbete i ett spänningsfält mellan att vara en offensiv strategi och ett andrahandsval.

En andra definition finns i en dansk översikt över uppsökande arbete med unga.⁹ De skriver att: "**Uppsökande arbete är en arbetsmetod som, fyrkantigt sagt, betyder att en eller flera personer rör sig i riktning mot varandra. Det innebär att det sker en aktiv uppsökning av kontakt, där det är den anställde uppsökande medarbetaren som söker kontakt med den eller de, som är föremål för insatsen**" (s 43, min översättning). Det här är en definition som tar fasta på uppsökande arbete som en kontaktskapande metod och som understryker dess **avsiktliga karaktär** med den **professionelle som initiativtagare**.

Slutligen en definition som utvecklats av den brittiske folkhälsoforskaren Tim Rhodes m.fl. i arbetet kring HIV-problematiken i början av 1990-talet: "En 'community-orienterad' aktivitet som företas med avsikt att kontakta individer eller grupper i särskilda målgrupper, vilka inte effektivt kan kontaktas eller nås via existerande verksamheter eller genom traditionella hälsofrämjande kanaler"¹⁰. Här framställs uppsökande arbete som en tydligt riktad insats och som något som tillgrips när vanliga kontaktvägar inte fungerar eller är

6 Norström & Thunved 2008

7 Thomas & Pierson (red) 1995 citerade i EMCDDA 1999, min översättning

8 Till exempel Rhodes 1996, Mikkonen m fl (red) 2007

9 Hensen m fl 1994

10 Hartknoll m fl 1990 citerade i EMCDDA 1999 s 14, min översättning

otillräckliga. Det är alltså i enhetlighet med ovanstående definitioner. Det som är nytt är att uppsökande beskrivs som **orienterat mot någon form av "gemenskap"** ('community'). Detta kan då vara såväl en geografisk enhet, som en intressebaserad tillhörighet. Frågor den här definitionen ger upphov till är vad som ska anses konstituera en sådan här "gemenskap", hur olika slag av gemenskaper fungerar och vad detta innebär för ett uppsökande arbete? Jag ska återkomma till detta, men först en titt bakåt i tiden.

Historisk tillbakablick

I en översikt över den amerikanska traditionen av uppsökande arbete bland unga vill Irving Spergel se Confucius och Sokrates som tidiga modeller för fältarbetare.¹¹ De levde nämligen ute bland människor och gjorde vad de kunde för att minska deras lidande. Spergel skriver vidare att andra föregångare är de människor som från 1800-talets mitt, av religiösa eller välgörenhetsskäl, försökte kontakta och arbeta med slummens ungdomsgång. Liknande utgångspunkt tar Njål Petter Svensson när han pekar på Frälsningsarméns arbete i Londons East End som en mönsterbildande verksamhet för senare fältarbetare.¹²

Sett i ett historiskt perspektiv är det helt klart att uppsökande arbete ofta har bedrivits med en utgångspunkt i religiösa och ideologiska motiv å ena sidan och en vilja att förbättra fattigas livsvillkor å den andra. Det finns en parallellitet mellan missionerande verksamhet och uppsökande förhållningssätt, som ju Spergel påpekar. Och exemplen kan göras fler. Settlementrörelsen är ett sådant. Även denna började i Londons East End, men kom att föras över till Sverige i början av 1900-talet och här kallas Hemgårdsrörelsen.¹³ Denna hade stor betydelse för utvecklingen av fritidsgårdar i Sverige och spelar fortfarande en viktig roll under namnet Fritidsforum. En annan fortfarande aktuell organisation är Räddningsmissionen.¹⁴ Den har sina rötter i ett arbete bland emigranter till USA i Göteborgs hamnkvarter, men arbetar sedan flera år tillbaka med uppsökande arbete bland hemlösa.

Men det är inte bara i frivilligt socialt arbete som det finns historiska exempel på uppsökande arbete. Också i det tidiga öppna sociala arbetet i kommunerna fanns ett sådant inslag, åtminstone det arbete som var fokuserat på att lösa grupperns försörjningsproblematik. När en öppen kommunal social stödverksamhet etablerades under slutet

av 1800-talet var bland annat det så kallade "Elberfeldsystemet" en inspirationskälla.¹⁵ Systemet byggde bland annat på att man hade personer, vilka arbetade frivilligt och utan lön, som hade att bedöma de fattigas sociala situation och behov utifrån regelbundna hembesök. Det stöd de skulle förmedla var såväl materiellt som moraliskt och praktiskt. Ett liknande system utvecklades i England med så kallade "friendly visitors", med den skillnaden att socialarbetarna där avlönades.

Det är svårt att få en överblick över det uppsökande arbetets utveckling och omfattning genom åren. Inom frivilligt socialt arbete finns den längsta traditionen och där det idag, beteckningen till trots, finns flera exempel på professionellt utbildade och anställda uppsökare. Inom den offentliga sektorn i Sverige är socialt fältarbete med ungdomar den mest stabila traditionen, med en drygt femtioårig historia.¹⁶

Ser man bakåt finns en tendens till att uppsökande arbete kommer och går i omfattning. Ibland är det en **kostnadsfråga**. Uppsökande insatser bedöms, utan hänsyn till lagstödet, som frivilliga åtaganden för kommunerna och får mindre utrymme när budgetläget försämras. Detta har kanske framför allt gällt uppsökande arbete med unga. Ett annat förhållande som utvecklingen pekar på är att uppsökande arbete har en koppling till upplevelsen av att det finns **nya grupper vilka det saknas kunskap om**. I synnerhet om dessa grupper förknippas med social problematik, offentliga platser och deras situation formuleras som en politisk fråga. När fältarbete med ungdomar startades på 1950-talet fanns en uppfattning om en ny slags ungdomsproblematik med koppling till ungdomskultur och nya droger (s 26-31). Och likadant är det för de två verksamheter som den här rapporten handlar om. Såväl gatuprostitution som hemlöshet har varit (och är) omdiskuterade, och politiskt känsliga, frågor där uppsökande arbete setts som en väg att skaffa relevant kunskap och bidra till att utveckla sociala former för stöd.¹⁷

11 Spergel 1966

12 Svensson 2003 s 9

13 Olsson 1982

14 www.raddningsmissionen.se

15 Swedner 1993 s 100ff

16 Andersson 2005 s 24

17 Kuosmanen 2007 beskriver hur mobila teamet i Göteborg kommer i konflikt med politiker och delar av sin egen organisation när de ger uttryck för kritiska erfarenheter utifrån sitt arbete.

Typer och modeller

Jag inledde med att konstatera att uppsökande arbete i stor utsträckning är ett kontextualiserat begrepp. Det diskuteras som regel i relation till en verksamhet eller insats, och själva begreppet görs inte till föremål för någon närmare granskning. Detta har påpekats av Kirkpatrick (2000) som menar att förvånansvärt lite skrivits om uppsökande arbete utifrån ett teoretiskt perspektiv och av Morse m.fl. (1996) vilka talar om ett "begreppsligt tomrum" (s 262). Det ska understrykas att detta inte betyder att det finns lite skrivet om uppsökande arbete. Bara att det mesta är av ett visst slag.

Trots kritiken finns ändå en metodorienterad diskussion kring uppsökande arbete i en del skrifter. Jag ska i det följande beskriva några vanliga typer och modeller, som återfinns i den här litteraturen.

När det gäller uppsökande arbete med andra grupper, till exempel hemlösa, riskgrupper för HIV, missbrukare och prostituerade, har det under den senaste femtonårsperioden getts ut tre metodböcker. Samtliga har publicerats av organisationer med anknytning till EU, vilket pekar på att i ett europeiskt samarbetsperspektiv kring den här typen av frågor, så har uppsökande arbete ändå en viss position.

Den först publicerade texten är "Outreach Work with drug users: principles and practices", skriven av den ovan nämnde brittiske folkhälsoforskaren Tim Rhodes. Boken är utgiven av Europarådet och kom 1996. Texten utgår konsekvent från uppsökande arbete bland droganvändare, men är samtidigt skriven med avsikt att behandla uppsökande ur ett generellt metodperspektiv. Detta har lett till att Rhodes principiella resonemang fått stort genomslag och används i flera andra texter.

De två andra böckerna är kollektiva produkter i den meningen att de skrivits av expertgrupper från skilda länder i Europa. Till största delen bygger de här texterna på ett erfarenhetsbaserat material. Man diskuterar erfarenheter av uppsökande arbete i olika länder och redovisar goda exempel.

En av dessa rapporter kom ut 1999 och heter "Outreach Work among drug users in Europe". Boken är utgiven av "European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction" (EMCDDA), vilket på svenska är "Europeiska centrumet för kontroll av narkotika och narkotikamissbruk". Detta är ett EU-organ med säte i Lissabon som har

till uppgift att arbeta med kunskap, information och verksamhet i relation till drogfrågor. Den här boken är den mest ambitiösa ifråga om att diskutera uppsökande arbete utifrån ett generellt perspektiv.

Den sista rapporten i raden heter "Outreach Work among marginalised populations in Europe" och utkom 2007 med fyra finska experter som huvudredaktörer (Mikkonen m fl). Rapporten är publicerad av ett europeiskt nätverk som kallar sig "Correlation" med bas i Amsterdam. Nätverket har finansiellt stöd av EU och består i stor utsträckning av idéburna organisationer. Förutom experter från en rad europeiska länder har man här även haft med representanter från USA och Ryssland i arbetet.

Ur teoretisk och begreppslig synvinkel har utan tvekan Tim Rhodes text haft det största inflytandet. Hans diskussion kring olika typer av uppsökande arbete refereras i båda de andra skrifterna och har haft stort inflytande på den europeiska diskussionen.¹⁸

De tre typer Rhodes urskiljer är: *fristående* ('detached'), *hemorienterat* ('domiciliary') och *ambulerande* ('peripatetic').¹⁹ Med "fristående" menar Rhodes uppsökande arbete i relation till särskilda målgrupper, ofta i ett lokalt sammanhang. Det kan vara riktat mot både individer och kollektiv. Anledningen till att det benämns "fristående" är att det är ett arbete som utförs på ett självständigt sätt i förhållande till den enhet eller organisation det utgår från. Exempelvis förfogar man över egna resurser. "Hemorienterat" är det uppsökande arbete som riktar sig mot den privata sfären, in mot människors hem. Kan vara den uppsökande verksamhet man utför inom äldreomsorgen då man besöker äldre människor i deras hem för stöd och rådgivning eller när man arbetar med missbrukare i hemmiljön. Den tredje typen, "ambulerande", är arbete som har organisationer och institutioner i fokus, till exempel arbete i skolor, fritidsgårdar eller fängelser. Rhodes påpekar att uppsökare ofta använder sig av alla de här tre typerna och att det är lokala förhållanden och problemsituationen som avgör vilken blandning det blir (s 26).

Rhodes typologi är mycket brett formulerad. I princip blir allt som sker utanför skilda sociala organisationers fyra väggar inplacerat i kategorin uppsökande arbete. Styrkan i detta är att det inte

¹⁸ Kirkpatrick a.a., Svensson a.a.

¹⁹ Rhodes a.a. s 25-26, min översättning

uppstår en massa svårsorterade restgrupper. Svagheten är samtidigt att väldigt skilda aktiviteter samlas under samma begreppsliga hatt. Just detta är en av de centrala svårigheterna när det gäller att utveckla metoddiskussionen kring uppsökande verksamhet. Och naturligtvis ett av huvudskälen till att begreppet så ofta knyts till ett särskilt sammanhang.

I *”Outreach Work among marginalised populations in Europe”* använder man sig, som nämnts, av Rhodes diskussion, men man gör också en ansats att ringa in utvecklingen genom att beskriva fyra olika modeller för uppsökande arbete (s 72-82). Då med den begränsningen att man i första hand är inriktad på uppsökande arbete bland drogmissbrukare.

Den första modellen kallar man *”ungdomsarbetsmodellen”* (*’Youth Work Model’*), vilken hade sin upprinnelse på 1960-talet. Denna initierades av ungdomsarbetare som lämnade sina skrivbord för att istället söka upp marginaliserad ungdom i offentliga miljöer. Fokus var inte specifikt på droger, utan på unga som riskerade att hamna i utanförskap. Arbetet gick ut på att få ungdomar att fungera bättre i relation till sina naturliga nätverk, till exempel föräldrar och grannskap, och att underlätta kontakterna med samhällets institutioner.

Under 1970-talet utvecklades *”fånga klientermodellen”* (*’Catching Clients Model’*). Här kom aktörerna från terapeutiska sammanhang, såväl professionella grupper som tidigare patienter, eller så var man knuten till en frivilligorganisation. Det främsta målet med det här uppsökande arbetet var att kontakta droganvändare och få dessa att acceptera behandling innanför ramen av ett drogfritt program. Här menar man att det skett en förändring från att i början ha varit ett *”fristående”* uppsökande arbete till att bli ett *”ambulerande”* med till exempel fängelser och sjukhus som främsta bas.

”Självhjälpsmodellen” (*’Self-help Model’*) kom under det sena 1970- respektive tidiga 1980-talen. Detta byggde på att organisera i första hand kollektivt stöd med utgångspunkt i droganvändares egna behov. Här finns en tydlig koppling till självhjälpsorganisationer på fältet och en tydlig inriktning på skadereduktion (*’harm reduction’*), till exempel genom sprutbytesprogram.

Slutligen identifierar man *”folkhälsomodellen”* (*’Public Health Model’*). Den växer fram från mitten av 1980-talet och bygger vidare på självhjälpsmodellen. Den största skillnaden är att pro-

fessionella grupper, till exempel sköterskor och läkare, fyller en central funktion. Även här är skadereduktion målet och man jobbar med upplysning och praktiskt stöd för att minska skaderisker av droganvändande.

Ett problem är att samtliga de här modellerna har fokus på *”traditionella”* droger, medan vi idag ser en utveckling mot nya droger i anknytning till exempelvis ravesenen. Därför menar man att det kanske är dags för en femte modell som skulle vara nätverksbaserad (*’Service Network Model’*). Syftet skulle då vara ett samarbete mellan olika verksamheter med syfte att erbjuda snabb hjälp i krissituationer. Det nya här skulle då vara att verksamheten byggs upp kring ett gemensamt uppsökande arbete ute i skilda drogmiljöer.

Det är svårt att bedöma hur väl de här modellerna fångar in en generell utveckling ifråga om uppsökande arbete. Författarna är själva inne på att det ser ganska olika ut i skilda länder. Och, som sagt, fokus är på arbete i drogmiljöer. Det är problematiskt att applicera modellerna på andra slag av målgrupper.

Det är noterbart att **skadereduktion** lyfts fram som ett centralt mål i två av modellerna. Senare i texten understryks detta genom att uttrycket presenteras som ett *”nyckelbegrepp”* i uppsökande arbete (s 87). Frågan om huruvida skadereduktion är önskvärd eller inte är hett omdebatterad och fungerar som vattendelare bland olika aktörer inom det drogpolitiska området.²⁰

Den sista av de tre ovan nämnda rapporterna, *”Outreach Work among marginalised populations in Europe”* har starkast inriktning på att redovisa erfarenhetsbaserat material. Här återfinns till exempel flera punktlistor på råd från en uppsökare till en annan och vad som kännetecknar en bra uppsökare. Det här är något som återfinns i en hel del skrifter och som pekar på en central aspekt ifråga om läroprocesser i det uppsökande arbetet. I stor utsträckning **lär sig nyanställda jobbet genom en muntlig överföring av kunskap och förhållningsregler från mer erfarna ”mentorer”**. Precis samma förhållanden har påpekats i en norsk utvärdering av fältarbete med ungdomar.²¹ Det här slaget av kvalificeringsprocesser tenderar att öka sammanhållningen i kollektivet och understöder en föreställning om en intern kunskapsbas som viktigaste källa till lärdom. Detta är en styrka

20 Andersen & Järvinen 2007
21 Henningsen & Gotaas 2008

i professionella gränsdragningsprocesser.²² Samtidigt finns en risk för att kunskapsinhämtningen blir cirkulär och tillbakablickande, medan möjligheter till stimulans och utveckling via extern kunskapsproduktion förbises.

Litteratur om uppsökande arbete i relation till särskilda grupper

Det här var några teman ur en europeisk diskussion om uppsökande arbete, med utgångspunkt i litteratur som försöker närma sig frågan om uppsökande arbete på ett generellt plan. Som framgår är ett återkommande problem att hitta kategorier och bestämningar som fungerar för alla de skilda sammanhang där uppsökande arbete kommer till användning. Möjligen är det ett omöjligt projekt och förklarar åtminstone delvis bristen på övergripande ansatser.

Ska man finna redogörelser och diskussioner kring uppsökande arbete får man alltså vända sig till textmaterial som är producerat med fokus på en målgrupp och ett särskilt socialt sammanhang. Då kan man hitta en hel del och jag ska fortsätta diskussionen om uppsökande arbete genom att plocka upp teman ur det slaget av litteratur. Först bara några ord om vad som finns att tillgå.

Det sammanhang jag själv känner bäst till och har medverkat i, gäller uppsökande arbete med ungdomar. Där har de senaste åren producerats flera övergripande metodböcker till exempel den norska *"Ute/inne"*²³ och den svenska *"Möten i mellanrummet"*.²⁴ I Norge genomfördes också en intressant studie häromåret då man följde ett antal fältgrupper under en längre period. Studien finns redovisad i rapporten *"Møter med ungdom i velferdsstatens frontlinje"*.²⁵

Inför den här genomgången har jag sökt litteratur i universitetsbibliotekets söksystem (Gunda, Libris, tidskriftssök) samt genom PubMed. Jag har då använt mig av sökord som till exempel "outreach", "uppsökande" och "förebyggande". Bland den litteratur jag på så vis fått fram har jag i första hand valt ut texter med inriktning på hemlöshet, eftersom detta är utgångspunkten för det nationella projektet (se s 4 ovan). Jag har även tagit med en del artiklar som behandlat arbete i prostitutionsmiljöer eftersom prostitutionsgruppen deltagit i den cirkel som redovisas här.

Det finns en del bra litteratur om svenska erfarenheter av uppsökande arbete bland hemlösa.

Framför allt har Ulla Beijer skrivit två rapporter om verksamhet i Stockholm, men där hon även redovisar en internationell diskussion (1997 och 2001). Från Göteborg finns en FoU-rapport om hemlöshetsarbete med Ann-Sofie Magnusson som redaktör (2006). Vidare finns ett par utvärderingar av uppsökande enheter. Det gäller dels Mobila teamet i Göteborg som utvärderats av Jari Kuosmanen (2007) och dels Mobila enheten i Malmö där Ann Ottengrim (2008) genomfört en studie.

Det finns även sajter på internet som innehåller mycket material, såväl forsknings- som erfarenhetsbaserat, kring arbete med hemlösa och socialt utsatta. Några exempel är den europeiska FEANTSA, den brittiska Homeless Link och den amerikanska National Coalition for the Homeless.²⁶

Jag ska i fortsättningen diskutera uppsökande arbete utifrån den här samlade dokumentationen och då lyfta fram ett antal teman och perspektiv som är vanligt förekommande.

Uppsökare som artister

Ett återkommande tema i litteraturen är att uppsökande arbete beskrivs som något utöver att vara en metod i socialt arbete. I *"Outreach Work among marginalised populations in Europe"* skriver man att: *"Uppsökande arbete är primärt en attityd och först efter det en metod"* (s 17, min övers). Och i en amerikansk artikel, skriven till ett nationellt symposium om forskning kring hemlöshet, framhåller författarna att *"engagemang"* är nyckeln i uppsökande arbete och att detta är en konst som *"bäst beskrivs som en dans"* (Erickson & Page 1998 s 1). Likadant uppfattar Rowe m fl (2002) att *"en av de viktigaste lärdomarna från uppsökande arbete är att det kräver mer än en metod"* och att uppsökaren också måste bli *"en slags artist"* (s 264). Skälen till detta är att uppsökaren i sitt arbete försätts i situationer och ställs inför uppgifter vilka kräver finkänslighet samt en förmåga att hantera såväl krångligheter som motståndningar.

22 Liljegren 2008

23 Erdal (red) 2006

24 Ander m fl (red) 2005

25 Henningsen & Gotaas 2008

26 www.feantsa.org, www.homeless.org.uk och www.nationalhomeless.org

Det som gör att uppsökande arbete så ofta beskrivs som ett arbetssätt som kräver både särskilda talanger och ett långtgående engagemang, är förstas det fundamentala faktum att **uppsökande arbete alltid utförs i miljöer som inte socialarbetarna själva organiserat eller kontrollerar**. Ska man leta efter en gemensam utgångspunkt i all uppsökande verksamhet så är det i så fall denna, att det alltid rör sig i en särskild skärningspunkt mellan det sociala och det rumsliga. Uppsökare rör sig naturligtvis i organiserade miljöer, det är ju det "ambulerande" arbetet exempel på, men det är inte uppsökarna själva som har organiserat dem.

En av de viktigaste konsekvenserna av detta förhållande är att **relationen mellan socialarbetare och brukare konstrueras på ett nytt sätt**.²⁷ Vanligtvis sker det sociala arbetet innanför ramen av organisatoriska och institutionella arrangemang där maktförhållanden och rollfördelningar bokstavligen sitter i väggarna.²⁸ När inte denna möjlighet till rumslig inramning av det sociala finns, måste uppsökaren utforska andra vägar för att skapa fungerande kontakt- och stödrelationer. Och det då i sociala miljöer med begränsad överblickbarhet och med sociala processer som är svåra att förutsäga. Det är här som liknelsen med artisteri kommer in. Uppsökaren måste utveckla en förmåga att känna av situationer och lära sig hitta okonventionella lösningar. Erickson & Pages dansmetafor handlar om hur kontakttagandet sker i ett ömsesidigt förlopp där uppsökaren tar ett steg, brukaren svarar med ett annat, uppsökaren följer efter med ett nytt initiativ och så vidare. Under sådana här förhållanden ställs andra krav på det personliga förhållningssättet och på en förmåga att utveckla ett slags intuitiv professionellitet, ofta beskriven som att vara "*street smart*".²⁹

Här finns en koppling tillbaka till diskussionen om läroprocesser i arbetet, som jag förde ovan. När det personliga förhållningssättet betonas och metod beskrivs som sekundärt, tenderar det att förstärka idén att arbetet bara kan läras genom intern, erfarenhetsbaserad kunskapsutveckling. Framåtskridande i metodmässigt avseende får karaktären av en spontan process där man söker sig vidare genom "trial and error".³⁰ Det leder också tillbaka till påpekandet i inledningen att uppsökande arbete har liten plats i generell metodlitteratur och att det i huvudsak behandlas ur ett kontextbundet perspektiv.

Etiska frågor

En annan aspekt av att uppsökande arbete rör sig ute i miljöer som domineras av informella sociala relationer är att frågor om **etik** blir centrala. I synnerhet som de människor som utgör brukare av det stöd uppsökare erbjuder, ofta är grupper i mycket utsatta sociala positioner. Inte minst när det gäller arbetet med hemlösa sker en blandning mellan det privata och det offentliga. Som Rowe m fl påpekar kan en parkbänk vara ett vardagsrum och en broavsats fungera som sovrum (a.a. s 264). Situationer som till det yttre kännetecknas av det offentliga livets öppenhet, kan i själva verket vara förknippade med känslor av intimitet och personligt utrymme. Detta måste uppsökare utveckla en sensitivitet för, i synnerhet som deras närvaro inte bara innebär en möjlighet till stöd, utan också social kontroll. Därför uppstår många gånger situationer där människor känner att uppsökare kränker gränser och gör intrång på deras territorium.³¹

I litteraturen understryks ofta att uppsökande arbete för att fungera måste bygga på ett personligt engagemang, på en respekt för de människor man möter och en förmåga att utveckla förtroendefulla relationer.³² Flera texter innehåller listor på goda egenskaper som uppsökare bör utveckla där värden som tillit, äkthet, tolerans och ödmjukhet framhålls. Det här handlar mycket om risken att ett aktivt uppsökande arbete gör intrång i människors integritet. Här kan man känna igen den diskussion som fördes när uppsökande verksamhet skrevs in i socialtjänstlagen (se ovan). Ofta understryks vikten av att börja där "människor själva är" och respektera de beslut som brukare själva fattar.³³

Detta kan bli tydligt när någon byter från en position till en annan. Beijer (1997) beskriver hur personal med erfarenhet från arbete på härbärge och inackorderingshem, börjar arbeta uppsökande istället. De kan då inte möta de hemlösa på samma sätt som tidigare, utan måste hitta en mer

27 Fisk m fl 1999 s 234

28 Billquist 1999

29 Fisk m fl a.a. s 243

30 Kuosmanen 2007 s 62

31 För exempel se Fisk m fl a.a.

32 Till exempel EMCDDA a.a., Mikkonen m fl a.a. och Erickson & Page a.a.

33 Mikkonen m fl a.a.

förutsättningslös utgångspunkt. I deras tidigare arbete var det naturligt att vara probleminriktad och komma med direkta tillrättavisningar, när de uppfattade att något var fel. När de möter människor ute på gatan fungerar emellertid inte detta, utan kontaktskapande och ett lyssnande förhållningssätt kommer i fokus (s 24).

Samtidigt är det viktigt att se den spänning mellan stöd och kontroll, som jag nyss pekade på. Detta uppmärksammas av en del. Rowe m.fl. skriver om vad de kallar ”*uppsökarens dilemma*” (s 265). Det handlar om att uppsökaren på en och samma gång ska fungera som advokat och spärrvakt (’gatekeeper’). I den första rollen företräder uppsökaren brukargrupper, i den andra organisatoriska och institutionella intressen. Morse m fl är inne på liknande tankegångar när de talar om en ”*paradox av flexibilitet och gränser*” (s 270). Å ena sidan måste uppsökare fungera flexibelt när det gäller hur och när de erbjuder sina tjänster. Samtidigt måste de också sätta gränser för vad som kan, och ska, göras. Trots vikten av att utgå från brukares behov och intressen, finns det alltid någon form av yrkesmässig bedömning med i bilden.

Här finns en tydlig koppling till det Michael Lipsky skriver om ”gatuplansbyråkrater” (1980). Han menar att välfärdsstatens organisationer ofta fungerar så att det är ute i sista ledet, där tjänsten levereras, som själva utformningen av en insats avgörs. Det blir därmed inte uppifrån kommande styrdokument och regleringar som skapar kvaliteten i det välfärdsstatliga arbetet, utan detta sker underifrån, i mötet mellan brukare och anställda.³⁴ Det här hänger samman med att den enskilde tjänsteutövaren ofta har ett utrymme för eget omdöme vid utformandet av en insats, mycket därför att denna blir till i ett möte människor emellan. Uppsökare är verkligen urtypen för en gatuplansbyråkrat i Lipskys mening. Stöd och kontroll förmedlas i mellanmänniska relationer och under omständigheter som är svåra att kontrollera utifrån eller rekonstruera i efterhand.

Säkerhet och fara

På ett plan är därför brukarna utelämnade åt uppsökarnas vilja och bedömning. Samtidigt är uppsökarna påtagligt oskyddade i sin position. De människor man arbetar med är ofta påverkade av alkohol och droger och befinner sig i psykiskt utsatta och instabila lägen. Många gånger är det här miljöer där aggressivitet och våld förekommer,

ibland på ett svårförutsägbart sätt. Därför finns i litteraturen återkommande diskussioner om hur man i uppsökande arbete ska hantera **säkerhet och fara** för personalen.³⁵ Bland annat gäller detta naturligtvis situationer där uppsökare är inblandade i beslut som uppfattas som negativa och inskränkande av den det berör.

Utsatthet och sårbarhet är alltså något som diskuteras från ”båda håll” i uppsökande arbete. Å ena sidan finns en diskussion utifrån de målgrupper arbetet riktas till. Dessa lever ofta under mycket marginella och ömtåliga livsomständigheter. De har många gånger svårt att finna kanaler för att uttrycka sina erfarenheter och bli trodda i det de berättar. Uppsökande arbete bedrivs dessutom ofta i miljöer där det saknas insyn och under förhållanden som efteråt är svåra att rekonstruera. Det finns en uppenbar risk att människor i sådana här sammanhang blir prisgivna åt uppsökarens godtycke och deras sätt att, ofta med myndighetsstöd, definiera situationen.

Å andra sidan är precis samma omständigheter utgångspunkt för diskussionen om risker för dem som arbetar med uppsökande insatser. De möter ofta människor som är drogpåverkade och psykiskt instabila. Det är därför svårt att läsa sociala situationer och förutse vilka reaktioner ett socialt närmande kommer resultera i. Vidare förekommer våldsamt och aggressivitet i de här sociala sammanhangen, inte minst som ett försök att värja sig i en svag position. En del miljöer som uppsökare rör sig i är sådana att det är svårt att påkalla stöd utifrån, om en hotfull situation skulle uppstå. Därför är ett vanligt råd till uppsökare att man alltid ska arbeta två och två.³⁶ Att ta hjälp av polis i våldsamma situationer är heller inte en okomplicerad strategi, eftersom detta kan försvåra möjligheterna till fortsatt kontaktskapande arbete i den aktuella miljön.

Olika slag av uppsökare

Ett tema som är länkat till ovanstående fråga om den ömsesidiga utsattheten är vem som är mest lämpad att vara uppsökare? Det finns ju såväl myndigheter som frivilliga och idéburna organisationer vilka bedriver uppsökande verksamhet. Frågan är vilken roll egen erfarenhet av till exem-

³⁴ Se Brodtkin 2007

³⁵ Till exempel Rhodes och Fisk m fl

³⁶ Till exempel Mikkonen m fl s 27

pel hemlöshet eller drogmissbruk kan ha när det gäller att förstå andras situation och om det ökar möjligheterna att skapa tillit och ömsesidighet i relationen till brukare?

I EMCDDA-rapporten urskiljer man tre slag av uppsökare: *professionella*, *peers* och *frivilliga* (s 61-64). Professionella uppsökare arbetar för lön och har en erkänd yrkesmässig status. Ofta har vederbörande någon form av utbildning, men man konstaterar att det inte finns någon särskild utbildning för uppsökare, utan utbildningskvalifikationerna varierar. Peers är experter utifrån sin egen erfarenhet och kan tillhöra delar av målgruppen. De kan vara anställda och få betalning för sitt arbete, men kan också vara oavlönade. Frivilliga kännetecknas av att arbeta utan ersättning, men kan ha varierande bakgrund. De kan vara personer med ett engagemang för sociala frågor, men kan också ha en personlig bakgrund av erfarenheter i relation till den problematik man arbetar med.

De här kategorierna glider in i varandra. Man kan naturligtvis vara professionell med omfattande utbildning och ändå ha en egen erfarenhet av hemlöshet eller psykisk ohälsa. Ett förhållande som blir oklart är hur de olika typerna ska blandas och hur olika organisationer ska samverka med varandra. Flera rapporterar emellertid positiva erfarenheter av att det finns med peer-uppsökare i en arbetsgrupp.³⁷ Det finns erfarenheter som pekar på att dessa har lättare att överbrygga motstånd och skapa en empatisk relation.

Rhodes skriver mycket positivt om peer-baserat uppsökande arbete utifrån erfarenheter från arbete med riskgrupper för HIV (a.a. s 21-24). Hans argument bygger på att han uppfattar att peer-uppsökare är mycket mer effektiva när det gäller att arbeta med målgruppens sociala nätverk. Däremot uppfattar han att det han kallar "traditionellt uppsökande arbete" bara arbetar med att kontakta, och söka förändra, individer. En peer-uppsökare blir då mycket mera framgångsrik eftersom vederbörande förmår nå hela nätverket och skapa en kedjereaktion av inbördes påverkan.

I en annan artikel (1993) understryker Rhodes vikten av att arbeta med det sociala sammanhang en brukare ingår i. Arbetet måste inrikta sig på hela "gemenskapen" ('community') eftersom missbruk och ohälsa är sociala företeelser där riskbeteende är länkat till den kollektiva miljön.

Kan kollektivets attityder, förväntningar och värnor förändras, så är det också mycket lättare för en enskild att ändra sitt liv.

Skilda slag av "gemenskaper"

Rhodes resonemang leder fram till frågan om hur man egentligen ska uppfatta de sociala miljöer och relationella nätverk som olika målgrupper för det uppsökande arbetet ingår i. Rhodes använder det svåröversatta begreppet "community". Som jag pekat på ovan betecknar det både rumsligt baserade sociala relationer och nätverk som bygger på gemensamma intressen eller behov. En förutsättning för Rhodes resonemang om vikten av att det uppsökande arbetet inriktas på hela sociala nätverk, och inte bara på enskilda individer, är naturligtvis att den problematik man vill förändra bygger på kollektiva sociala processer som förbinder enskilda aktörer med varandra.

Rimligheten i den utgångspunkten har ifrågasatts av Kyla Kirkpatrick (2000). Hon refererar till ett projekt i Dorset, Storbritannien, där man arbetar i prostitutionsmiljöer. Inom projektet har man prövat en rad olika insatser och resultaten stämmer inte med Rhodes slutsatser. Kirkpatrick menar att rent allmänt skiljer sig de sociala relationerna och kontakterna bland grupper av prostituerade från de injicerande drogmissbrukare Rhodes bygger sina erfarenheter på. Det finns en tendens till individualiseringsprocesser inom prostitutionen och för många kvinnor som säljer sex, är inte detta en central del av deras identitet eller självuppfattning. Upplevelsen av kollektiv tillhörighet är inte hög, vilket hänger samman med en rad omständigheter: brist på långvariga relationer, kaotisk livsstil, uppdelning mellan dem som missbrukar och dem som inte gör det, rädsla för stigmatisering och prostitutionens konkurrensartade natur (s 44). Här pekar Kirkpatrick på liknande erfarenheter från Skottland och Holland.

Lärdomarna från Dorset pekar också på skillnader mellan olika grupper av prostituerade när det gäller vilket slags information man kommunicerar med varandra om. Bland prostituerade i gatumiljöer förekommer mycket utbyte kring farliga kunder och hur man skulle hantera risksituationer. Däremot diskuterade man inte metoder för säkrare sex, utan var i det avseendet mycket mer beroende av information från myndigheter och organisationer. Bland kvinnor i bordellverksamhet rådde snarast det motsatta förhållandet, medan kvinnor involverade i eskortservice överhuvudtaget hade

³⁷ Erickson & Page, EMCDDA, Kryda & Compton 2009

mycket få kontakter med andra.

Kirkpatrick menar att det av de här skälen är nödvändigt att utveckla det uppsökande arbetet på olika sätt, beroende på vilken grupp man har i fokus. Det fungerar inte att, som Rhodes föreslår, alltid prioritera en modell som innebär att det uppsökande arbetet riktas mot det nätverk som den enskilde ingår i.

Olika grupper

Även Rowe m.fl. (2002) diskuterar möjligheterna att flytta det uppsökande arbetes modeller mellan olika grupper. De studerar en verksamhet i New Haven, USA, där man arbetar uppsökande bland hemlösa. Till en början riktade man sig till grupper där det fanns en problematik som inkluderade psykiska besvär, men sedan har man också riktat sig till grupper med ”enbart” missbruksproblem. Forskargruppen menar att det finns skillnader i hur det uppsökande arbetet utformas beroende på vilken grupp uppsökarna riktar sig till. Gruppen med missbruksproblem är mycket mer aktiv och efterfrågar stöd på ett helt annat sätt än de med en psykisk problematik. Därför lägger uppsökarna i det senare fallet mer tid på motivations- och relationsskapande arbete, medan man i den första gruppen snabbare börjar diskutera behandlingsinsatser.

Liknande erfarenheter redovisar Beijer i sin studie av ett projekt med uppsökande arbete bland hemlösa kvinnor i Stockholm (2001). Kvinnor med missbruksproblematik, som inte samtidigt hade psykiska problem, fick de flesta och tidsmässigt längsta insatserna, trots att de var en mindre del av den totala gruppen. Förklaringar till detta är bland annat att de här kvinnorna var mer aktivt hjälpsökande och lättare att arbeta med (s 68).

Det finns en motsvarande tendens i fältarbete med ungdomar att skilja mellan olika slag av miljöer, eftersom de representerar olika slag av ”ungdomsgemenskaper”.³⁸ Särskilt i större städer organiseras fältarbete ofta dels i grupper som arbetar med bostadsområdenas grannskapsbaserade kamratgrupper, dels med uppsökare som arbetar i citymiljöer. I de senare är ungdomarna ofta äldre och befinner sig i en mer socialt utsatt position. Det innebär att det citybaserade arbetet generellt har en mer individfokuserad inriktning, medan man arbetar mer grupporienterat med ungdomar i grannskapet.

Sammantaget leder det här tillbaka till det jag skrev redan inledningsvis, nämligen att uppsök-

kande arbete är en i hög grad kontextbunden verksamhet. Det fungerar inte att, som Rhodes gör, generellt förespråka ett förhållningssätt framför andra. I litteraturen beskrivs ofta det uppsökande som en ”lågtröskelverksamhet”.³⁹ Det innebär att arbetet måste bedrivas på ett sätt som är i hög grad anpassat utifrån de förutsättningar som gäller för de grupper man vill få kontakt med. Det som förenar dessa grupper är social utsatthet och en position i samhällets marginal. Samtidigt finns stora skillnader mellan individer, grupper och problemuttryck, vilket medför att uppsökande insatser måste anta skilda former.

Relation till andra insatser

En viktig fråga är vad i en uppsökande verksamhet som utgör själva den uppsökande insatsen? Handlar uppsökande bara om själva kontaktagandet eller ska man se andra verksamhetsdelar, till exempel stödsamtal, praktisk hjälp och gruppverksamhet, som integrerade delar i en uppsökande strategi?

Inom fältarbete med ungdomar finns en sådan diskussion, ofta kopplad till de engelska uttrycken ”outreach” och ”detached”.⁴⁰ Outreach står då för ett arbete som bara syftar till att ta kontakt med enskilda eller grupper, som man inte når med existerande verksamhet. Avsikten med det uppsökande arbetet är då att genomföra kontaktskapande insatser för att förmedla mellan verksamheten och ungdomarna ifråga. Det kan till exempel handla om en fritidsgård som inte når ut till delar av grannskapets unga. Tiffany (2007) försöker i sin skrift beskriva kriterier för ”excellence” i uppsökande arbete och menar då att man måste arbeta utifrån en position som ”detached”. Endast när olika insatser förenas i det uppsökande arbetet når man en sådan självständighet att man kan åstadkomma sociala förändringar.

Inom uppsökande arbete bland hemlösa finns en liknande diskussion. Morse m.fl. (1996) argumenterar för vad de kallar ”the continuous relationship model” (s 263), som bygger på att uppsökare ska arbeta metodiskt för att etablera en god relation till enskilda och kollektiv inom sin målgrupp, för att med denna relation som utgångspunkt kunna tillhandahålla varierade och behovsanpassade stödformer. Erickson & Page

38 Andersson 2005

39 Till exempel EMCDDA s 17

40 Tiffany 2007

(1998) ställer denna modell mot ett arbetssätt som bygger på "linkage", det vill säga att uppsökare efter ett kontakttagande endast förmedlar vidare till andra organisationer och hjälpinsatser. Beijer (2001) refererar den här diskussionen och talar om en "länkningsmodell" i motsats till en "relationsmodell".

Samtliga här refererade menar att det är centralt att uppsökande arbete bedrivs utifrån en relationsmodell och man pekar på vetenskapligt stöd för detta. Bakgrunden här är en undersökning som Morse m fl redovisar. Det gäller en studie av ett antal projekt som arbetat med inriktning på hemlösa med psykisk problematik och där uppsökare använt länkningsmodellen. Utvärderingen visar att resultaten av arbetet var mycket dåliga. Morse m fl menar att det kritiska i sammanhanget inte var det sociala stöd man kunde förmedla i projektet, utan att uppsökarna inte hade utvecklat en förtroendefull relation till de människor man försökte länka vidare. Det ledde till att erbjudanden inte togs i anspråk. Utifrån länkningsmodellen arbetade man heller inte med någon uppföljning.

Det finns här en parallellitet till de kategorier Hasenfeldt (1983) arbetar med i förhållande till det han kallar "Human Service Organisations". Hasenfeldt pekar på tre slag av insatser: "people processing", "people sustaining" och "people changing". Här blir då "outreach work" och länkningsmodellen det samma som "people processing". Det är ett arbete som i stor utsträckning handlar om att få mänskliga behov och förhållanden att hitta rätt i relation till de olika hjälpmöjligheter som finns. Och omvänt att olika insatser ska nå ut och finna de enskilda och grupper de är avsedda för.

I "detached work" och relationsmodellen handlar det istället om att hjälpa människor till en värdig livssituation och att försöka att förändra en situation till det bättre. Det är då detta som Hasenfeldt kallar för "people sustaining" respektive "changing".

I litteraturen råder i stort sett enighet om värdet av att uppsökande arbete inte bedrivs som en avskild aktivitet, utan att det ingår i en mer omfattande strategi där olika hjälp- och stödinsatser också finns med. Det innebär inte att uppsökare skulle avstå från att länka människor man träffar till andra verksamheter; tvärtom är det en viktig del av arbetet. Men man begränsar inte arbetet till att endast handla om detta.

Ett par kritiska röster finns dock. Vad gäller

distinktionen mellan "outreach" och "detached" i fältarbete med unga har Mark K Smith, som skrivit mycket om uppsökande arbete med unga i Storbritannien, kallat denna för "poänglös" (Smith 2005). Han menar att det i praktiken inte existerar någon sådan renodling. Det finns också en risk med att ständigt betona fältarbete som en "frikopplad" ('detached') verksamhet. I själva verket uppfattar Smith att vad fältarbete går ut på är att bli "sammankopplad" ('attached') till olika situationer och verksamheter. Accentueringen av fältarbetets frikopplade status riskerar bara att understödja en alltför vanlig uppfattning om fältarbetare, nämligen att de är en sorts udda figurer som flyter omkring helt utan anknytning till andra.

Smiths kritik går alltså inte ut på att ta ställning för den ena eller andra modellen. Snarare menar han att uppdelningen bygger på en tankefigur som inte har bra stöd i praktiken, vad gäller hur uppsökande arbete med unga faktiskt utformas.

Även Beijer använder begreppen på det här komplementära sättet i sina båda studier av uppsökande arbete bland hemlösa i Stockholm (1997 och 2001). De uppsökare hon studerar utför såväl länkande som relationsskapande insatser.

En mer grundläggande kritik får då Sam Tsemberis sägas ha formulerat ifråga om uppsökande verksamhet riktad till hemlösa.⁴¹ Tsemberis har varit central i att arbeta fram det amerikanska programmet "Housing First" (Bostad först). Utgångspunkten för detta är att bostad är en social rättighet och att stödformer måste utformas i samråd med den det gäller. Därför vänder man sig mot den insatskedja som de flesta program arbetar utifrån: man börjar med uppsökande arbete, inkluderar behandling och övergångsboende och slutar med permanent stödboende (s 651). Istället menar man att uppsökare ska erbjuda bostad redan vid första kontakten och att det stöd som sedan behövs ska ske i anslutning till boendet.⁴²

Tsemberis diskuterar inte uttryckligen i förhållande till länkings- och relationsmodellerna, men innebörden måste rimligen vara att man förflyttar relationsarbetet från kontakter i det offentliga rummet, till det egna boendet. I Rhodes termer, som jag redovisat ovan, innebär det förskjutning av tonvikt i det uppsökande arbetet från "fristående" ('detached') till "hemorienterat" ('domicilia-

41 Tsemberis m fl 2004, Kryda & Compton 2009

42 Se också Kryda & Compton a.a. s 145

ry'). Det uppsökande arbetet påminner då mycket om det som riktas till psykiskt utsatta och kalllas Case Management eller Assertive Outreach.⁴³ Konsekvensen för de uppsökare som står för den initiala kontakten med hemlösa måste då ändå vara att man arbetar utifrån länkningsmodellen.

”Bostad-först” har börjat prövas i svenska kommuner och bedöms som ”en lovande strategi” i den kunskapsöversikt Socialstyrelsen nyligen genomfört.⁴⁴

Organisation och samverkan

Det är viktigt för uppsökande enheter hur de är organiserade i förhållande till andra verksamheter, både inom och utanför den egna organisationen, samt hur samverkan kan utvecklas. Arbetet påverkas av de problemdefinitioner som tillämpas av myndigheter och organisationer, som uppsökarna samarbetar med. Rowe m fl (2002) diskuterar uppsökande arbete bland hemlösa med missbruksproblematik. Bland samverkanspartners möter uppsökarna en föreställning om att personer med missbruksproblem måste ”nå botten” och ”välja” avhållsamhet, innan man kan påbörja förändringsprocesser (s 266). Detta inverkar på uppsökarnas möjligheter att förmedla vårdinsatser till hemlösa med missbruksproblem.

Beijer (2001) beskriver ett projekt med uppsökande arbete bland hemlösa kvinnor, som var självständigt organiserat inom socialtjänsten. Det innebar att man saknade direkt koppling till ordinarie verksamheter. I kontakterna med socialtjänst och sjukvård hade man svårt att uppnå fungerande samverkan och få generell acceptans för sitt arbete. Resultatet blev att projektet avslutades i förtid och omorganiserades tillsammans med övriga uppsökande insatser.

Kuosmanens beskrivning av de första sex åren med mobila teamet i Göteborg, pekar på en rad organisatoriska komplikationer (2007). Tanken med verksamheten var att den skulle leda till ökad kunskap om de hemlösas situation, särskilt hemlösa kvinnor, och att man skulle undersöka hur det samhälleliga stödet fungerade och kunde förbättras. Övergripande kan man säga att de första åren präglades av stort intresse för verksamheten och att de, ofta kritiska, synpunkter mobila teamet lyfte fram, mottogs positivt. Efter ett par år

kom emellertid hela hemlöshetsfrågan att politiseras och motsättningar mellan skilda uppfattningar stärktes. Teamet kom i konflikt med politiker och delar av den egna organisationen, bland annat kring hur antalet hemlösa skulle beräknas och för att teamet agerade som kritiker av hur hemlösa bemöttes inom vården. Periodvis fungerade inte relationen till arbetsledningen och omorganisation och lokalbyten hade menlig inverkan på möjligheterna att göra ett bra arbete. Inte förrän efter ytterligare förändringar i organisation och lokalmässig placering lyckades man få en nystart i verksamheten (s 51-61).

Ottengrim (2008) skriver om mobila enheten i Malmö och om en väl fungerande samverkan mellan inblandade parter. Om något så underutnyttjas uppsökarna när det gäller medverkan i beslutsprocesser. Uppsökarna når ut till grupper av hemlösa vilka har en mycket sporadisk kontakt med socialtjänst och sjukvård. Misstron mot myndigheter är stor i gruppen. Ottengrim beskriver hur samverkanspartners pekar på en paradoxal effekt av det uppsökande arbetet. Å ena sidan avlastas man i sin arbetssituation eftersom uppsökarna gör insatser som minskar behovet av egna insatser. Å andra sidan ökar arbetsbördan på grund av att uppsökarna kontaktar och motiverar grupper till att sätta sig i förbindelse med sjukvård och socialtjänst (s 45-48).

En särskild relation?

Jag har tidigare varit inne på den speciella position uppsökare ofta uppfattas ha i förhållande till sin målgrupp. Deras professionella relationer konstrueras i en spänning mellan det samhälleliga uppdraget å ena sidan och den starka närheten till och involveringen i situationen för de människor de arbetar med, å den andra. För de uppsökare som arbetar inom myndighetsfären, vilket är vanligt i Sverige, blir den här mellanliggande ställningen tydlig och en lösning är att distansera sig till myndighetsrollen. Sahlin & Löfstrand, som intervjuat anställda i socialförvaltningen, skriver att ”de som arbetar med uppsökande verksamhet och fältarbete betraktar inte alltid sig själva som myndighetspersoner och försöker inte sällan tonar ner sin ’byråkratiska status’” (SOU 2001:95 bilaga s 82).

I vardaglig kommunikation mellan socialarbetare skiljs ofta mellan ”myndighetsutövning” och ”stöd”. Uppsökare uppfattas definitivt tillhöra stödsidan och detta beskrivs ofta som en förutsätt-

43 Billings 2003

44 Socialstyrelsen 2009 s 7-8

ning för att etablera förtroendefulla relationer till dem man arbetar med. *"Klienterna ser inte fältarbetarna som myndighetspersoner"* säger en socialarbetare i Ann Ottengrims (2008) utvärdering av Mobila enheten i Malmö (s 30). Och detta leder till att de kan få kontakt med personer som övrig socialtjänst har svårt att nå.

Likadant är de hemlösa kvinnor som Annette Rosengren (2003) följt under lång tid nöjda med sina kontakter med uppsökarteamet i Stockholm: *"Verksamheten uppskattas ofta av kvinnorna och är inte särskilt kontroversiell eftersom den inte innebär planering eller beslut om boende eller ekonomi"* (s 227).

Det finns en uppenbar risk i sammanhanget att uppsökarnas myndighetsuppdrag, eller åtminstone deras roll som samhällsföreträdare, blir otydlig för dem de tar kontakt med. Sahlin & Lofstrand talar om *"dubbla eller dolda roller"* (a.a. s 82). Bland uppsökare är det här ett omdiskuterat förhållande och en del försöker öka tydligheten genom att alltid bära särskilda arbetskläder där organisationstillhörigheten framgår.

Den informellt präglade relation uppsökare ibland får till dem de arbetar med leder till att de kan få tillgång till kunskaper och information, som måste hanteras respektfullt. Konflikter mellan uppsökare och deras kontakter handlar ofta om att uppsökarna förmedlat information vidare på ett sätt som uppfattats integritetskränkande. Sahlin & Lofstrand relaterar till exempel ett sådant exempel från en kvinna de intervjuat (a.a. s 83). Också det förhållandet att uppsökare rör sig i de miljöer där deras målgrupp finns och spontant råkar på varandra, kan vara konfliktfyllt. Fisk m fl (1999) skriver om ett exempel där uppsökare träffat en man i två skilda sammanhang och där denne i den ena miljön absolut inte vill bli identifierad som en person som har kontakt med uppsökarna (s 239).

Kryda & Compton (2009) har utifrån en intervjustudie med 24 hemlösa på Manhattan, New York, ifrågasatt uppfattningen att uppsökare har ett allmänt gott anseende i sin målgrupp. De intervjuade hade varit hemlösa under minst ett år och under den tiden inte tillbringat mer än högst 7 dagar i någon form av boendestöd. Merparten var män och den genomsnittliga tiden för hemlöshet var 10 år. De två mest centrala temana i gruppens berättelser var att de misstrodde uppsökare samt att de inte hade förtroende för tillgänglig service. De uppfattade att uppsökare inte visade ett ge-

nuint intresse för dem och att de blev behandlade som stereotyper, istället för som individer. Gruppen ansåg att uppsökare inte hade någon förståelse för hur det är att vara hemlös och att det som främst drev dem i deras arbete var att kvittera ut lönen. Vidare uppfattade de att uppsökarna mest levererade tomma löften.

Kryda & Compton menar att en slutsats av deras studie är att uppsökare måste arbeta utifrån en empatisk grundval och vara kapabla att möta människor som subjekt. Det här är i enlighet med "relationsmodellen". Samtidigt menar de att respondenterna efterfrågat varaktiga lösningar och tar då ställning för ett arbete utifrån tanken om "bostad först". De pekar också på att det är centralt att ändra modellen för resurstilldelning till uppsökarprogram. Flera projekt får medel till sin verksamhet beräknat efter antalet kontakter de haft. Detta blir ett incitament för uppsökarna att agera kvantitativt, istället för att söka fördjupa kontakter.

Det är svårt att bedöma hur överförbara de här resultaten är till svenska förhållanden. Här sker uppsökande verksamhet mer innanför ramen av en myndighetsorganisation och, som nämnts ovan, uppsökare tenderar att få sin speciella profil i kontrast till andra inom samma verksamhet, vilka då uppfattas som mer "byråkratiska". Samtidigt förekommer rimligen stereotypisering och objektivisering också bland uppsökare. Den risk man i den amerikanska studien pekar på med att använda kvantitativa data som ekonomiska styrinstrument är värd att reflektera över också i en svensk kontext.

Uppsökandets effektivitet

En viktig fråga är förstås vilka resultat det uppsökande arbetet leder till? Är det en effektiv metod och leder den till social förändring? Ett centralt problem när det gäller att besvara de här frågorna är att **ringa in vad uppsökande arbete är**. De definitioner och indelningar jag redovisat ovan leder inte fram till en generell, utvärderingsbar metod. Istället är vi tillbaka i metodens kontextbundna karaktär, det vill säga man måste studera hur det ser ut med uppsökande arbete i relation till specifika områden och grupper.

En andra svårighet är att **avgränsa** den uppsökande insatsen i relation till andra verksamheter, som den är mer eller mindre integrerad med. Ska man uppfatta att det uppsökande arbetet primärt handlar om att söka upp och skapa kontakt? Eller

är uppsökande arbete fungerande först om kontakterna även leder fram till sociala förbättringar för de individer och grupper som man fått kontakt med?⁴⁵

En ytterligare komplikation när man diskuterar **uppsökande arbete bland unga** är att det ofta har en förebyggande karaktär och att det då är svårt att peka ut särskilda problemförhållanden, som arbetet ska påverka. Om man ser på de studier ifråga om socialt fältarbete som redovisats ovan, så innehåller ingen av dem studier av arbetets effektivitet. Fokus ligger istället på systematiska redogörelser för erfarenheter och analyser av interventioner och metoder.

Vad gäller uppsökande verksamhet med inriktning på **grupper med missbruks- och beroendeproblematik**, så publicerade Socialstyrelsen en litteraturgenomgång 2006. Denna visade att det fanns få studier av effekter av uppsökande socialt arbete inom det här fältet. Det finns en del enskilda studier, främst amerikanska, som kommer fram till att uppsökande arbete kan vara effektivt vad gäller att nå och engagera grupper i vårdverksamhet (s 294-95).

Förhållandet är likartat för övriga områden, som diskuterats här. Ifråga om uppsökande arbete till grupper av **hemlösa**, så har alltså Socialstyrelsen gjort en kunskapsöversikt nyligen (2009) I den identifieras 104 studier vilka tas med i översikten. I dessa nämns uppsökande arbete bara i sex fall och i översikten diskuteras inte den insatsen ytterligare.

I olika artiklar, till exempel Rowe m fl (2002), refereras undersökningar vilka pekar på att uppsökande arbete med hemlösa kan ha effekter. Så är också fallet i de svenska studier som nämnts tidigare.⁴⁶ Här redovisas såväl framgångar som motgångar. Men klientuppföljningar i Stockholm och Malmö pekar på tydliga effekter av arbetet.

Slutligen finns även studier som redovisar goda resultat vad gäller uppsökande arbete i **prostitutionsmiljöer**.⁴⁷ Det handlar då i första hand om kvinnor med narkotikaberoende där man framgångsrikt lyckats knyta an till behandling och där detta även i vissa fall reducerat prostitutionens omfattning.

Det ska understrykas att den uppdelning jag gjort här i skilda problemfält och grupper är arti-

ficiell i så motto att grupperna och problemen ofta överlappar varandra. Ofta finns emellertid en huvudsaklig inriktning för det uppsökande arbetet.

Det man kan konstatera är alltså att det inte finns någon översiktligt samlad kunskap kring effektivitet och resultat ifråga om uppsökande arbete. Däremot finns en hel del studier som pekar på fungerande verksamheter. Merparten av dessa är emellertid amerikanska och det är inte helt enkelt att avgöra i hur hög grad de går att applicera i ett svenskt sammanhang. Vidare är det ofta svårt att urskilja vilken betydelse just den uppsökande insatsen haft. När personer lyckas ta sig ur ett missbruk eller etablera sig i boende, ska det då bedömas som ett resultat av en god uppsökande insats, som en bra behandlingsmetod eller som en kombination av bådadera? Här skulle man vilja se mer ingående studier där kvantitativa effektdata kombineras med kvalitativa processtudier.

Summering

Det jag gjort i det här avsnittet är att jag granskat metoden uppsökande arbete utifrån tillgänglig litteratur. Uppsökande arbete diskuteras i förhållandevis liten utsträckning som en generell metod, utan vanligen i relation till särskilda problemområden och målgrupper. Därför finns heller inte så många generella definitioner. De som finns betonar att arbetet handlar om att söka upp, få kontakt och förtroende med grupper som övriga verksamheter har svårt att nå ut till. Ofta används beteckningen ”lågtröskelverksamhet” för att betona lätt-tillgängligheten. De flesta förordar vad som kallas ”relationsmodellen” i arbetet. Den understryker att uppsökaren måste lägga ner tid och möda på att skapa en relation till den eller dem som kontaktats. Motsatsen är ”länkningsmodellen”, som innebär att uppsökaren snabbt söker förmedla till andra insatser. Anledningen till att värdet av en relation understryks är att det i de grupper det uppsökande arbetet riktas till, ofta finns problem med sociala kontakter och kommunikation. Vidare är det heller inte ovanligt med tidigare erfarenhet av dåligt fungerande kontakter med representanter för myndigheter och organisationer.

Istället för att sätta kontaktskapandet i fokus kan man peka på att det som förenar olika slag av uppsökande verksamhet är att den äger rum i sammanhang som inte kontrolleras eller organiseras av uppsökarna själva. Detta lyfter fram den organisatoriska sidan av arbetet.

45 Jfr Dickey 2000 s 247

46 Beijer 1997 och 2001, Kuosmanen 2007 och Ottengrim 2008

47 Yahne m fl 2002, Nuttbrock m fl 2004

I litteraturen finns en hel del erfarenhetsbaserade sammanställningar med råd till dem som ska arbeta i uppsökande verksamhet. Där understryks vikten av att ha ett etiskt grundat förhållningssätt och att visa respekt i relation till de människor man möter. Även om uppsökande arbete ofta bedrivs i miljöer av offentlig karaktär, representerar dessa ofta privata sammanhang för dem som vistas där. Uppsökare måste närma sig människor på deras egna villkor och skapa en empatisk och förtroendefull relation. Samtidigt beskrivs det dilemma som ligger i rollen att både vara gränssättande och flexibel.

Ofta diskuteras vilka kvalifikationer en uppsökare behöver. I många länder i Europa och USA betonas värdet av att ha egna erfarenheter av den problematik som man arbetar med. En del understryker också att uppsökande arbete bör riktas mot grupper och nätverk för att kunna starta sociala förändringsprocesser.

Det saknas kunskapssammanställningar och övergripande studier ifråga om effekter av uppsökande arbete. I en rad enskilda studier har man emellertid påvisat resultat som pekar på att uppsökande arbete är en fungerande metod för att nå olika grupper och hjälpa till med att åstadkomma förändringar i människors liv. ●

Reflektioner efter att enheterna besökt varandra

Auskultationstankar – uppsökarenheten

Uppsökarenheten, sammanställt av Magnus Bergström

Prostitutionsgruppen rörde sig inom ett mer begränsat område i jämförelse med oss. Vad som blev tydligt då är hur mycket förändring det sker i ett närområde under några timmar. Då vi är ute och arbetar uppsökande är det vanligast att vi befinner oss på ett och samma område under kortare tider, så vi upplever inte riktigt den typen av föränderlighet. Istället får vårt uppsökande arbete mer en karaktär av att vi förflyttar oss till situationer (än att situationer uppstår framför oss).

Samtidigt befinner vi oss ofta på givna platser under olika tider på dygnet, så ur den synvinkeln får vi ändå en uppfattning om hur miljön förändras beroende på när man är där. Det är också uppenbart då vi ibland åker på ett tips och vi inte hittar vederbörande, men får höra att han eller hon var där bara för någon minut sedan. För oss är dock personen i fråga puts väck.

De möten och samtal som prostitutionsgruppen hade under kvällen präglades av en diskretion och försiktighet. Bland annat gick de bara fram en i taget. För oss är mötena under fältkvällarna ofta mycket mer självklara för de vi träffar, vilket många gånger har att göra med vad vi kan erbjuda på kort sikt.

Det verkar inte vara lika många möten under en kväll för prostitutionsgruppen som för oss. Vi får också många telefonsamtal under en kväll både från personal, exempelvis Gatljus, och från människor som vill träffa oss för att få tillgång till en av våra fältplatser eller hjälp med att kontakta sjukvård och dylikt. Vi på uppsökarenheten har många körningar av människor också.

Auskultationstankar – prostitutionsgruppen

Karin Dahlborg och Anna Hulusjö

Att auskultera på uppsökarenheten gav många nya tankar kring prostitutionsgruppens uppsökande arbete. Det gav också mer generella tankar om uppsökande arbete som metod.

Uppsökarenhetens uppsökande arbete skiljer sig från prostitutionsgruppens på en mängd olika sätt. Det mest uppenbara rör uppsökarenhetens fokus på boende i kontakten med målgruppen. Flertalet av de kontakter som vi hade under kvällen ledde fram till en plats på boende över natten. Vid andra kontakter bjöds det antingen på kaffe och småprat eller på skjuts till stan eller till Tillfället. En stor del av uppsökarenhetens uppsökande arbete tycks bestå i erbjudanden om omedelbar praktisk hjälp, såsom hjälp med skjuts eller hjälp med tak över huvudet. Jag upplever att det ger en tydlighet i mötet med målgruppen. Det finns inga tvivel kring vad uppsökarenheten gör, åtminstone tycks de personer vi möter veta vilken omedelbar praktisk hjälp som erbjuds. Prostitutionsgruppens uppsökande arbete ser, på grund av avsaknad av liknande insatser, annorlunda ut. Vi har inga "hjälpmedel". Det beror till viss del på att man inom Prostitutionsgruppen aktivt valt att inte till exempel bjuda på kaffe eller dela ut kondomer. Orsakerna till det är att dessa metoder har setts som kontraproduktiva för prostitutionsgruppens övergripande mål: att motverka prostitutionen och minska dess skadeverkningar. Verksamheten är utformad i linje med Sveriges prostitutionspolicy. Det innebär en syn på prostitution som något skadligt som bör förebyggas samt en syn på prostitution som ett samhällsproblem. Den ideologiska och politiska grunden till prostitutions-

gruppens verksamhet påverkar naturligtvis även de uppsökande insatserna. Man har historiskt sett skytt metoder som kan uppfattas som kvarhållande eller permanentande. Syftet har varit att erbjuda människor vägar ur prostitution, inte att göra prostitutionsmiljön tryggare. Under en kort period provade prostitutiongruppen att dela ut kondomer. Erfarenheterna från denna period är att kondomutdelningen snarare blev ett hinder än ett hjälpmedel i kontakten med målgruppen. Det var svårt att bli något annat än ”kondomutdelare” efter det.

Att skjutsa folk är något som även prostitutiongruppen gör. Det är dock inte särskilt vanligt förekommande att vår målgrupp vill bli skjutsad från Rosenlund. Det beror naturligtvis på skälen till att man befinner sig där från första början. Därremot fungerar vår bil ibland som ett hjälpmedel. Om det är kallt ute kan personer tycka att det är skönt att hoppa in i bilen och sitta där och värma sig en stund. Ibland händer det också att vi tar med någon till Seveneleven för att köpa kaffe etc.

Målen med det uppsökande arbetet idag är; att finnas tillgänglig för vår målgrupp två kvällar i veckan i gatumiljön, att informera om prostitutionens verksamhet till de personer vi möter som inte känner till oss, att knyta nya kontakter med personer i vår målgrupp, att erbjuda råd, stöd och behandling för de personer som önskar. Dessa mål skiljer sig egentligen inte så mycket från uppsökarenhetens mål. Det finns likheter även vad gäller det övergripande syftet för verksamheten, uppsökarenheten arbetar självklart också med att personerna de möter på längre sikt ska få ett eget boende. Alltså att de ska upphöra att vara hemlösa. En annan likhet som finns mellan våra verksamheter är att vi båda riktar oss till målgrupper som ofta har en mycket bred social problematik och därmed är i behov av en mängd olika insatser och som dessutom är utsatta för en stark stigmatisering.

Det som skiljer sig är dock att prostitutiongruppen inte har något mellansteg att erbjuda. Uppsökarenheten kan erbjuda tak över huvudet en natt, prostitutiongruppen kan inte själva i dagsläget erbjuda ens temporär alternativ sysselsättning eller andra medel till försörjning. Utöver det finns det också en tydlig skillnad mellan de kontexter som prostitutiongruppen respektive uppsökarenheten arbetar uppsökande i. Prostitutionsmiljön präglas av att det finns två parter i könshandeln. Det innebär att vi som uppsökare är långt ifrån ensamma

om att försöka ta kontakt med vår målgrupp. Att sexköpare pockar på målgruppens uppmärksamhet blir många gånger ett hinder i det uppsökande arbetet. Prostitutionsmiljön är inte en miljö som man uppehåller sig i utan intention att sälja eller köpa sex, man är där en tid och ger sig sedan av. Detta skiljer sig från de miljöer där uppsökarenhetens målgrupp uppehåller sig. Jag uppfattade flertalet av de miljöer som vi besökte under auskultationen som miljöer där personer hänger på grund av att de inte har någon annanstans att ta vägen. Dessa skillnader i kontexter påverkar självklart också förutsättningarna för uppsökande arbete. ●

Reflektioner kring det uppsökande arbetet i prostitutionsgruppen respektive uppsökarenheten

Björn Andersson

Inledning

Som en avslutning på den här dokumentationen från forskningscirkeln kring uppsökande arbete ska jag göra några reflektioner utifrån det material som tagits fram. Det handlar framförallt om att fundera över de lokala erfarenheterna i relation till den generella bild som tecknas i litteraturgenomgången. Men viktiga är också de diskussioner vi haft under forskningscirkelns gång och, inte minst, de tankar grupperna redovisat från auskultationen. Det jämförande perspektiv som finns där ger er rad intressanta infallsvinklar när det gäller att få en uppfattning om hur uppsökande arbete utvecklas i skilda sammanhang.

Olika slag av offentlighet

Ett förhållande som understryks flera gånger utifrån litteraturgenomgången är den kontextbundenhet som präglar uppsökande arbete. Det gäller såväl diskussionen om arbetet som hur det konkret och lokalt tar sig uttryck. De två uppsökande verksamheter som genomfört forskningscirkeln arbetar med samhälleliga problem vilka har en hel del likheter. Såväl bostadslöshet som prostitution är sociala problemområden där sambandet mellan strukturella förhållanden och marginaliseringsmekanismer i enskilda livssituationer blir tydligt. Tillgången till bostäder, möjligheter till försörjning och samhällelig reglering på ett övergripande plan vävs på den individuella nivån samman med missbruk, psykisk problematik, fattigdom och trassliga familjerelationer. Känslor av skam och social stigmatisering är vanliga bland de människor uppsökarna möter.

Trots de här likheterna finns en skillnad mellan hemlösa och prostituerade i gatumiljö som är helt central för utformningen av det uppsökande arbe-

tet, nämligen relationen till det offentliga rummet. De kvinnor prostitutionsgruppen möter finns i gatumiljön därför att de säljer sexuella tjänster. Det primära målet för dem är att befinna sig i en offentlig miljö för att tjäna pengar till sin försörjning och därför finns en orientering mot **sysselsättning och formella relationer** i gatuprostitutionens sociala rum. De hemlösa som uppsökarenheten jobbar med finns i offentliga miljöer mer utifrån en bristsituation: de saknar bostad där de istället skulle kunna vara. Deras relation till det offentliga rummet präglas mer av **vistelse** och vetter snarare mot det sociala livets **informella** sidor.

För prostitutionsgruppen innebär detta att deras uppsökande arbete påverkas av kvinnornas behov av att vara synliga och tillgängliga för de sexköpare som finns i miljön. Det sociala utrymme arbetsgruppen tar i anspråk befinner sig i ett spänningsförhållande till den uppmärksamhet som sexköparna kräver. Uppsökarenheten har inte det slaget av tredje part att ta hänsyn till. Samtidigt gäller för båda grupperna att de många gånger utgör ett positivt inslag i den sociala miljön; någon att prata med i en osäker och utsatt social situation.

Det ska understrykas att den skillnad jag vill peka ut här handlar om respektive brukargruppers **grundläggande relation** till de offentliga miljöer som de vistas i. I praktiken finns naturligtvis en rad nyanser ifråga om hur sambandet mellan, å ena sidan, orsaken till att vistas i en miljö och, å andra sidan, gestaltningen av sociala relationer i densamma, kommer att se ut. Inom de båda brukargrupperna finns en rad olika undergrupper och man kan uppfatta miljöer på skilda sätt. Det framgår till exempel i prostitutionsgruppens intervjuer, där kvinnorna har helt olika uppfattningar om hur Rosenlund fungerar som social miljö.

Vad man kan erbjuda

Ett andra område där det finns en påtaglig skillnad i de båda gruppernas sätt att arbeta rör vilka möjligheter till **hjälp och stöd** man har att erbjuda. Uppsökarenhetens arbete är starkt kopplat till att de förfogar över ett antal kortvariga boenden, vilka tillfälligt löser ett av målgruppens mest centrala problem: att ha någonstans att tillbringa natten. Enheten kan också hjälpa till med transport till övernattningsstället och i övrigt hantera en rad praktiska frågor. Detta mycket konkreta stöd ger uppsökarenhetens arbete ett slags "självklarhet" i relation till dem man arbetar med. Det råder ingen tvekan om vad det är gruppen har att erbjuda och för många är det viktiga frågor, vilka man måste få en lösning på. Vidare har man alltid med sig fika och cigaretter för att underlätta kontakttagande och skapa avspända sociala möten. Att dricka kaffe och röka tillsammans är ett vardagligt socialt samspel som signalerar trivsel och samhörighet på både konkret och symbolisk nivå. Det är ett slags erkännande av fundamentala mänskliga behov som uppsökarenheten använder i en yrkesmässig kontext för att uttrycka goda avsikter och överbrygga misstänksamhet och oro.

Prostitutionsgruppens uppsökande verksamhet är inte på samma tydliga sätt kopplad till ett omedelbart stöd och man har heller inga hjälpmedel som kan fungera överbryggande i kontaktsituationen. Vid ett första möte tar gruppen kontakt, berättar vad man kan erbjuda i sin verksamhet samt överlämnar ett visitkort. Som regel går man inte runt i miljön och småpratar med dem som vistas där, utan kontakttagandet är inriktat på enskilda personer. Vid upprepade kontakter fördjupas naturligtvis relationen och då får samtalen ett annat innehåll.

Frågan om skadelindring

Förutom att uppsökarenhetens och prostitutionsgruppens respektive målgrupper vistas i den offentliga miljön utifrån skilda bevekelsegrunder, spelar de båda uppsökargruppernas **professionella förhållningssätt** stor roll för hur arbetet utformas. I utgångspunkten finns en väsentlig likhet. Båda grupperna måste förmedla ett tvåsidigt ställningstagande till dem de möter. Man måste visa en kritiskt restriktiv hållning till den sociala problematik som står i centrum, alltså bostadslöshet respektive prostitution, samtidigt måste man kommunicera en socialt solidarisk och stödjande inställning till

de enskilda och kollektiv man kontaktar. Det är viktigt att de människor uppsökarna möter inte upplever sig objektiverade och typifierade i mötet; alltså just detta som Kryda & Compton (2009) pekar på i sin ovan relaterade studie från New York.

En central fråga i det här sammanhanget är den om **skadelindring** (harm reduction). Som jag diskuterat tidigare framställs ibland skadelindring som det centrala målet i uppsökande arbete. Man ska arbeta med utsatta grupper och lindra den nöd de lever i. Avsikten med detta är att motverka skador, sjukdomar och, som yttersta konsekvens, att människor avlider till följd av sin sociala situation. Parallellt med det upprätthållande arbetet gör man motiverande insatser och söker understödda processer mot en mer grundläggande förändring. Kritiken av sådana här insatser är att de i själva verket befrämjar problemens kvardröjande och att man bara hjälper människor att härda ut och leva vidare med en oacceptabel situation.

I det här avseendet intar uppsökarenheten och prostitutionsgruppen skilda positioner. I uppsökarenhetens arbete finns tydliga inslag av skadelindring; man hjälper målgruppen att tillfälligt hantera sin situation. Prostitutionsgruppen har prövat att till exempel dela ut kondomer, vilket är ett skadelindrande inslag, men uppfattar att det är svårt att förena detta med synsättet i övrigt. Det innebär emellertid inte att prostitutionsgruppen helt avstår från att förmedla **praktisk hjälp**. Man utför flera insatser för att hjälpa de kvinnor man arbetar med, att hantera sin situation. Det kan till exempel handla om att hjälpa någon att få kontakt med läkare eller att följa med som stödperson vid en våldtäktsrättegång.

Jag uppfattar att det här säger något viktigt om villkoren för uppsökande arbete. De människor uppsökarna kontaktar befinner sig ofta i utsatta positioner och har små egna resurser eller nätverk att mobilisera för att lösa olika problem. Eftersom uppsökarna måste bygga sitt kontakttagande på en respektfull och lyssnande hållning, är det svårt för dem att säga nej till att medverka när hjälp efterfrågas. Det skulle kunna uppfattas som att de inte tar målgruppens problem och situation på allvar. Här finns säkert också en sida som handlar om vikten av att uppsökande arbete framstår som nyttigt för dem man söker kontakt med. Därför är det svårt att tänka sig en uppsökande verksamhet helt utan insatser, vilka kan beskrivas som skadelindrande. Det är alltså möjligen mest en fråga om gradskillnad. Samtidigt kan denna vara högst betydande, som de två exemplen här visar.

Relation respektive länkning

Det är alltså en kombination av framför allt två förhållanden som spelar roll för hur det uppsökande arbetet kommer att ta sig ut i praktiken. Å ena sidan är det de grundläggande skälen till varför målgruppen befinner sig i den miljö där kontakten sker och å andra sidan är det uppsökarnas professionella ställningstagande och förhållningssätt. Vad som fungerar bäst är vare sig möjligt eller meningsfullt att diskutera i det här sammanhanget. Men det finns inget "självklart" val. Man kan mycket väl arbeta skadelindrande i prostitutionsmiljöer och mer direkt med själva bostadsfrågan i ett uppsökande arbete bland hemlösa.

Hur ska man då beskriva uppsökarnas arbete utifrån den uppdelning som tidigare nämnts i termer av relations- respektive länkningsmodell? Utifrån våra diskussioner i cirkeln uppfattar jag att båda grupperna tar sin utgångspunkt i relationsmodellen. Man försöker arrangera sitt kontakttagande så att en relation etableras till dem man möter och det finns en positiv grundinställning till alla initiativ till fortsatt kontakt från målgruppen. Den praktiska hjälp som båda grupperna erbjuder har bland annat syftet att skapa utrymme för fördjupning av den sociala relationen.

I praktiken finns både möjligheter och hinder vad gäller att etablera en relation till dem man söker upp. Prostitutionsgruppen har en fördel i att den miljö man riktar sig till är så avgränsad. Man kan därför befinna sig länge där, följa förlopp och ta tillfälle till kontakt när det dyker upp. Samtidigt ligger ett viktigt hinder i att många kontakter tenderar att få en kortvarig karaktär. Det beror till en del på att kvinnorna har fokus inriktat på potentiella kunder och att det därför kan vara svårt att få tid att samtala ostört. Det hänger också samman med att en del av de kvinnor som vistas i miljön är där tillfälligt och har låg social förankring i såväl Göteborg, som i Sverige som helhet. Det handlar om kvinnor från utlandet som är i Göteborg en begränsad tid och som saknar personliga dokument. Här är det en utmaning för prostitutionsgruppen att skapa sociala relationer och erbjuda insatser.

Man kan också uppfatta det som att det erbjudande prostitutionsgruppen ger i samband med sin uppsökande verksamhet har en "länkningskaraktär". Uppsökaren överlämnar sitt kort, berättar om tillgängliga stödsatser och ger samhällsinformation. Det finns exempel på insatser som vuxit fram ur behov man mött i det uppsökande

arbetet, framför allt vad gäller sjukvård, migrationsfrågor och arbetsmarknad. Man har även en öppen kvällsmottagning i anslutning till det uppsökande arbetet en gång i månaden. Anknytningen mellan det uppsökande arbetet och olika stödsatser har ändå ofta inte en omedelbar karaktär. Uppsökandets funktion ligger mycket i att man påvisar sin existens för målgruppen, erbjuder stödmöjligheter och att man skaffar sig kunskap om prostitutionsmiljön.

I uppsökarenhetens arbete finns en starkare koppling mellan de kontakter man tar i det uppsökande arbetet och de insatser som följer på detta. De träffar ofta samma personer under en längre tid och använder sig av relationsorienterade medel i arbetet, som till exempel fika. Det finns också möjligheter att följa upp en övernattningsmedel samtals påföljande dag, vilket ger utrymme för kontinuitet. Samtidigt rör man sig över ett större geografiskt område och blir ofta kontaktade av andra myndigheter och organisationer i arbetet. Detta påverkar möjligheterna till samtal och relationsskapande. Kanske kan man vidare säga att uppsökarenhetens tydliga koppling till bostad för natten, ger kontakterna mer av en instrumentell än relationell karaktär. Det finns en risk att de människor enheten möter ute mer förknippar kontakten med lösning av kortsiktiga behov, än med långvarigt relationsskapande.

Resonemanget ovan bygger till viss del på en renodling av drag i de båda verksamheterna. Detta ska inte skymma att det för båda enheterna är så att man har flera fall av långvariga relationer till människor man möter i arbetet. Samtidigt finns en strukturell olikhet i hur det uppsökande arbetet är relaterat till övriga insatser som prostitutionsgruppen respektive uppsökarenheten utför. För de sistnämnda är ett uppsökande förhållningssätt själva basen i arbetet; det är den arbetsuppgiften man hela tiden utgår från. För prostitutionsgruppen är den uppsökande verksamheten en del av flera i arbetet och man lägger ner olika mycket tid på denna beroende på behov och utrymme.

En inställning som förenar grupperna ifråga om relationer, är att det mest grundläggande i det uppsökande förhållningssättet är att möta dem man kontaktar med **respekt**. Man möter människor i mycket utsatta positioner och i sammanhang där de kanske inte vill visa upp sig. Det finns en påtaglig medvetenhet bland båda enheterna att det inte är självklart att alla vill bli uppsökta och kontaktade.

Typ av uppsökande arbete

Vad kan man då säga om slaget av uppsökande arbete som de båda enheterna utför? Jag refererade i litteraturgenomgången till Tim Rhodes tre typer: **fristående** med fokus på offentliga eller lokala platser, **hemorienterat** med inriktning på den privata sfären och **ambulerande** med bas i institutionella och organisationsrelaterade rum.

Uppenbart passar såväl prostitutionsgruppens som uppsökarenhetens arbete in på den förstnämnda kategorin. De möter och kontaktar sina målgrupper i offentliga miljöer och arbetar utifrån en självständig organisering av insatserna. Uppsökarenheten arbetar dessutom regelbundet i såväl hemmiljöer, som i institutionella sammanhang. Man besöker personer i olika slag av tillfälliga bostäder och de tar också kontakt på till exempel sjukhus och i organisationslokaler. Även prostitutionsgruppen kan, vid särskilda tillfällen, besöka organiserade mötesplatser.

Vidare finns såväl länkingsverksamhet som olika slag av behandlingsinsatser. Alltså den spänning mellan "outreach" och "detached", som ofta framhålls i diskussionen. Det man kan se här är alltså att snarare än att skilja olika typer av uppsökande arbete från varandra, lyfter de här bestämningarna fram skilda **aspekter** av arbetet.

Tillgång till bil är viktigt för båda grupperna. Bilen fungerar som ett flyttbart rum där nödvändig avskildhet för att ha samtal, kan skapas. Jag skrev tidigare att det som kännetecknar uppsökande arbete är att det bedrivs i miljöer som socialarbetarna själva inte organiserat eller kontrollerar. Det är i det sammanhanget som bilens betydelse ska ses. Den ger arbetet en rumslig hemmahörighet och inramning.

Sedan fyller bilen förstås också praktiska funktioner, framför allt för transporter. Särskilt gäller det uppsökarenheten, där transporter är en mycket vanlig insats. Det beror på att många i deras målgrupp begränsas i sin rörlighet av såväl ekonomiska som kroppsliga skäl, men även på att ett av de boenden man förfogar över förutsätter att de som ska övernatta där skjutsas dit.

En annan aspekt av att uppsökarna vistas i offentliga rum är att det kan vara problem med att särskilja dem från andra människor som vistas i samma miljö. Uppsökarenheten använder sig av jackor och tröjor med text när de är ute och arbetar uppsökande. Detta för att tydligt bli identifierade. Prostitutionsgruppen använder inga sådana symboler, utan har helt privat klädsel. Tjänste-

bilen har heller inga myndighetsbeteckningar, men de använder hela tiden samma bil, vilket gör att den är känd av personer i miljön.

Frågan om uniformering är kopplad till fara och säkerhet för uppsökarna. Markeringen av varifrån man kommer ger en tydlighet i vilka intentioner man har, samtidigt som det kan upplevas som en distansering. Det förekommer att prostitutionsgruppens kvinnliga medlemmar tas för prostituerade och att de manliga uppfattas som kunder, vilket naturligtvis är obehagliga upplevelser. Båda grupperna vistas i miljöer som både på ett konkret och på ett mer subtilt sätt kan kännas olustiga att vistas i. Som nämnts diskuteras ofta risken för att utsättas för våld i samband med uppsökande arbete. Vi har också haft uppe detta tema i cirkeln. Uppsökarna menar att det är sällan de känner sig rädda eller direkt utsatta. Man utvecklar med tiden en vana och kompetens att hantera aggressiva situationer. Samtidigt menade man att det är viktigt att inte bagatellisera våldsamhet, utan att reagera tydligt vid sådana incidenter.

Resultat av arbetet

För uppsökarenheten finns en tydlighet ifråga om resultat i det att de löser akuta problem varje kväll. Intervjuerna pekar på att detta också uppskattas av dem de möter. Samtidigt finns en mer övergripande fråga, som gruppen också ställde under cirkelns gång: Leder ett sådant här arbete till en verklig förändring av de bostadslösa situation eller bidrar arbetet bara till att göra förhållandena mer uthärdliga? Här är vi tillbaka till frågan om skadelindring. I uppsökarenhetens exempel från sitt arbete blev det tydligt att mycket av detta gick ut på att få människor att fungera i relation till sina myndighetskontakter igen. Ofta möter de människor som fallit ut från "systemet" och, snarare än att få dem att fungera självständigt, går verksamheten ut på att få dem tillbaka in igen.

För prostitutionsgruppen är de direkta resultaten inte lika tydliga, utan mer något man ser efterhand. Det uppsökande arbetet är heller inte en lika central del av den totala arbetsinsatsen. Gruppen löser ganska få omedelbara problem när den är ute, även om det förekommer. Det uppsökande arbetet handlar om att visa upp sig, ge information och försöka få kvinnor att ta möjligheter när de ges. Vidare är kunskap om miljön, människorna och verksamheten viktiga mål i arbetet.

Metoden

Litteraturgenomgången gav vid handen att uppsökande arbete är ett begrepp som snarast teoretiserats i underkant och där professionella läroprocesser tenderar att bygga på intern kunskapsbildning och att de med mer erfarenhet lär de mindre bevandrade. Detta kan å ena sidan ge styrka och sammanhållning inom kollektivet uppsökare, men å andra sidan riskerar man att få för lite utmaning från andra perspektiv och kunskapskällor.

Man kan se fyra olika sidor i hur uppsökande arbete brukar diskuteras och definieras. En är den **kommunikativa**. Den handlar om uppsökande arbete som en kontaktskapande verksamhet samt vikten av ett lyhört bemötande och att man söker etablera en relation. En andra sida tar upp **hjälp- och stödfunktionen**. Här betonas låg tröskel och att det ska vara stöd som inte förmedlas på annat sätt. En tredje sida gäller själva **målgruppen**. Den lyfter fram skillnader mellan olika målgrupper ifråga om hur de efterfrågar stöd och vilken sammanhållning som finns inom den. Slutligen finns en **organisatorisk** aspekt, som handlar om att uppsökande arbete rör sig i miljöer man själv inte kontrollerar samt värdet av att arbeta utifrån en självständig organisering.

De två verksamheter som deltagit i forskningscirkeln är lika i de flesta av de här avseendena. Samtidigt finns skillnader, vilka blev tydliga när enheterna auskulterade hos varandra. Som nämnts i den här avslutande jämförelsen bottenar många av skillnaderna i att deras respektive målgrupper använder offentliga miljöer på olikartat sätt och att enheterna har olika syn på skadereducering. I diskussionerna under forskningscirkeln upplevde jag att likheterna dominerade. Det handlade då mycket om värdet av uppsökande verksamhet och vikten av att arbeta respektfullt och med målgruppens behov i fokus. Kanske kan man sammanfatta med att de båda verksamheterna har stora likheter i metodens värdemässiga grundval, men skillnader på den metodiska utförandenivån. ●

Litteraturlista

- Ander, Birgitta (2005): *Möten i mellanrummet: socialt förebyggande arbete med ungdomar*. Stockholm: Gothia
- Andersen Ditte & Järvinen Margaretha (2007): *Harm reduction – ideals and paradoxes*. Nordic Studies on Alcohol and Drugs, vol. 24
- Andersson Björn (2005): ”Fältarbete – en brokig kontinuitet” i Ander Birgitta m fl (red) *Möten i mellanrummet*. Stockholm: Gothia
- Beijer Ulla (2001): *Kvinnoprojektet – uppsökande verksamhet för hemlösa*. Stockholms Stad: FoU-rapport 2001:13
- Beijer Ulla (1997): *Psykiskt störda hemlösa – uppsökande verksamhet vid Kammakargatans planeringshem*. Stockholms Stad: FoU-rapport 1997:10
- Billings Joanne, Johnson Sonia, Bebbington Paul, Greaves Adele, Priebe Stefan, Muijen Matt, Ryrie Iain, Watts Joanna, White Ian, Wright Christine (2003): *Assertive outreach teams in London: staff experiences and perceptions Pan-London Assertive Outreach Study, Part 2*. The British Journal of Psychiatry (2003) 183: 139-147
- Billquist Leila (1999): *Rummet, mötet och ritualerna*. Göteborgs universitet: Institutionen för socialt arbete, skriftserien 1999:4
- Brodkin Evelyn Z (2008): *Accountability in Street-Level Organizations*. International Journal of Public Administration 31, 317-336
- Dickey Barbara (2000): *Review of Programs for Persons Who Are Homeless and Mentally Ill*. Harvard Rev Psychiatry 8, 242-250
- EMCDDA (1999): *Outreach work among drug users in Europe: concepts, practice and terminology*, Lisbon: Insights, issue: 2
- Erdal Børge (red) (2006): *Ute-inne. Oppsøkende sosialt arbeid med ungdom*. Oslo: Gyldendal
- Erickson Sally & Page Jaimie (1998): *To Dance with Grace: Outreach & Engagement to Persons On the Street*. The 1998 National Symposium on Homelessness Research, USA
- Fisk Deborah, Rakfeldt Jaak, Heffernan Katie & Rowe Michael (1999): *Outreach Workers' Experiences in a Homeless Outreach Project: Issues of Boundaries, Ethics and Staff Safety*. Psychiatric Quarterly, vol 70, no. 3, 231-246
- Hasenfeld Yeheskel (1983): *Human Service Organizations*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, cop.
- Henningsen Erik & Gotaas Nora (2008): *Møter med ungdom i velferdsstatens frontlinje*. Oslo: NIBR-rapport 2008:2
- Hensen I P, Justesen J, Laursen S & Mørch Sven (1994): *Opsøgende arbejde som metode*. Dansk Ungdoms-klubseminarium
- Kirkpatrick Kyla (2000): *Provider-client models of individual outreach and collective behavioural change: the delivery of sexual health promotion among sex workers*. Health Education Journal 59, 39-49
- Kryda Aimee D. & Compton Michael T. (2009): *Mistrust of Outreach Workers and Lack of Confidence in Available Services Among Individuals who are Chronically Street Homeless*. Community Mental Health Journal, Volume 45, Number 2/April, 2009

- Kuosmanen Jari (2007): *Mellan gatans vardag och administrativ auktoritet. En studie av Mobila teamets arbete med de hemlösa i Göteborg*. Göteborgs universitet: Institutionen för socialt arbete
- Liljegren Andreas (2008): *Professionellt gränsarbete – socionomexemplet*. Göteborgs universitet: Institutionen för socialt arbete, skriftserien 2008:2
- Lipsky, Michael (1980): *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*, New York: Russell Sage Foundation, cop
- Magnusson Ann-Sofie (red) (2006): *Ett offentligt liv. Hemlöshet och hemlöshetsarbete i Göteborg*. FoU i Väst/GR
- Meeuwisse Anna, Sunesson Sune, Swärd Hans (red) (2006): *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och kultur
- Mikkonen Mika, Kauppinen Jaana, Houvinen Minna & Aalto Erja (red) (2007): *Outreach work among marginalised populations in Europe*. Amsterdam: Correlation Network
- Morse Gary, Calsyn Robert J, Miller Joris, Rosenberg Peter, West Lisa & Gilliland Jackie (1996): *Outreach to Homeless Mentally Ill People: Conceptual and Clinical Considerations*. Community Mental Health Journal, vol. 32, no.3, 261-274
- Norström Carl & Thunved Anders (2008): *Nya sociallagarna*. Stockholm: Norstedts Juridik
- Nuttbrock Larry A, Rosenblum Andrew, Magura Stephen, Villano Cherie & Wallace Joyce (2004): *Linking female sex workers with substance abuse treatment*. Journal of Substance Abuse Treatment 27, 233-239
- Olson Hans-Erik (1982): *Från hemgård till ungdomsgård*. Stockholm: RSFH:s förlag
- Ottengrim Ann (2008): *Uppsökande arbete – möten på stående fot. En utvärdering av Mobila enheten i Malmö*. Lunds universitet
- Payne, Malcolm (2008): *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur
- Rhodes Tim (1993): *Time for community change: what has outreach to offer?* Addiction 88, 1317-1320
- Rhodes Tim (1996): *Outreach work with drug users: principles and practice*. Strasbourg: Council of Europe
- Rosengren Annette (2003): *Mellan ilska och hopp: om hemlöshet, droger och kvinnor*, Stockholm: Carlsson i samarbete med Stockholms stadsmission
- Rowe Michael, Fisk Deborah, Frey Jennifer & Davidson Larry (2002): *Engaging Persons with Substance Use Disorders: Lessons from Homeless Outreach*. Administration and Policy in Mental Health, vol. 29, no. 3, 263-273
- Sahlin Ingrid & Löfstrand Cecilia (2001): *Utanför bostadsmarknaden: myndigheter som motståndare och medspelare*, bilaga till SOU 2001:95
- Smith Mark K (2005): *Detached, street-based and project work with young people*. <http://www.infed.org/youthwork/b-detyw.htm>
- Socialstyrelsen (2006): *Faktaunderlag till nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård*. Stockholm
- Socialstyrelsen (2009): *Boendelösningar för hemlösa personer – en kunskapsöversikt. En systematisk kartläggning av internationellt publicerade effektutvärderingar*, Stockholm
- SOU 1995:15: *Könshandel*, Socialdepartementet
- Spergel Irving A (1966): *Street Gang Work: Theory and Practice*. Reading, Mass: Adison-Wesley
- Swedner Gunnel (1993): *Traditioner som fångslar*. Göteborgs universitet: Institutionen för socialt arbete
- Svenson Njål Petter (2003): *Outreach Work with Young People, Young Drug Users and Young People at Risk*, Strasbourg: Pompidou Group, Council of Europe
- Tiffany Graeme A (2007): *Reconnecting Detached Youth Work*. The federation for Detached Youth Work
- Tsemberis Sam, Gulcur Leyla & Nakae Maria (2004): *Housing First, Consumer Choice, and Harm Reduction for Homeless Individuals With a Dual Diagnosis*. American Journal of Public Health, vol. 94, no. 4, 651-656
- Yahne Carolina E, Miller William R, Irvin-Vitela Lilly & Tonigan J. Scott (2002): *Magdalena Pilot Project: motivational outreach to substance abusing women street sex workers*. Journal of Substance Abuse Treatment 23, 49-53

FoU_iväst

FORSKNING OCH UTVECKLING INOM VÄLFÄRDSOMRÅDET
Besök Gårdavägen 2 • **Post** Box 5073, 402 22 Göteborg • **Tel** 031-335 5000
Fax 031-335 51 17 • **e-post** fou@grkom.se • **www** www.grkom.se/fouivast